20/09

ЧОРНОБИЛЬ

МИНУЛЕ, КАТАСТРОФА, ПАМ'ЯТКИ

Пам'ятки України

ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ
ІЛЮСТРОВАНИЙ ЧАСОПИС

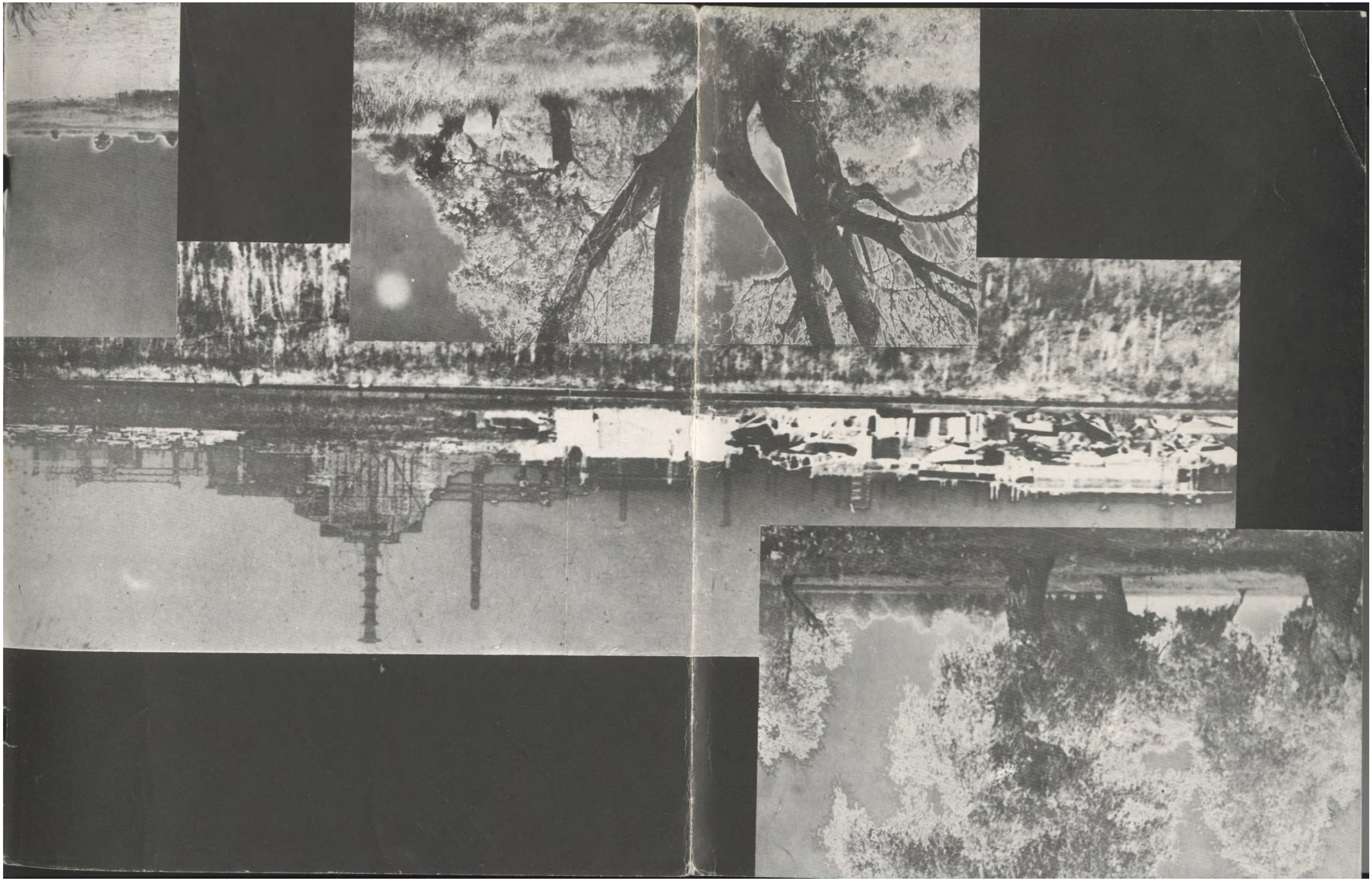

ПередСлово

Багато різних територій називають коротким словом „зона”. Здебільшого воно викликає неприємні відчуття, інколи – страх. Коли у травні 1986 року, прямуючи за наказами військкоматів на „збори”, ми колоною перетнули кордон „забороненої зони” і рушили у бік Чорнобиля, усіх охопило відчуття саме страху, непевності. Про аварію вже почули, наслухалися і пліток та домислів про неї. Тож не знали, чи повернемося із цієї „зони”, а якщо повернемося, то якими ? ...

На жаль, для багатьох із нас ті побоювання справдилися вже невдовзі після демобілізації...

Пригадую солов’їну весну. Височіло блакитне небо, по-літньому пригрівало сонце, пишно буяли сади. І важко було пов’язати все це з покинутими, безлюдними селами, з технікою, що кудись шалено мчала, з величезною кількістю людей в однострояx. Весь час гнітило відчуття небезпеки, тривоги за дітей, домівку. Безперервно дерло в горлі, стояв гострий присмак металу в роті.

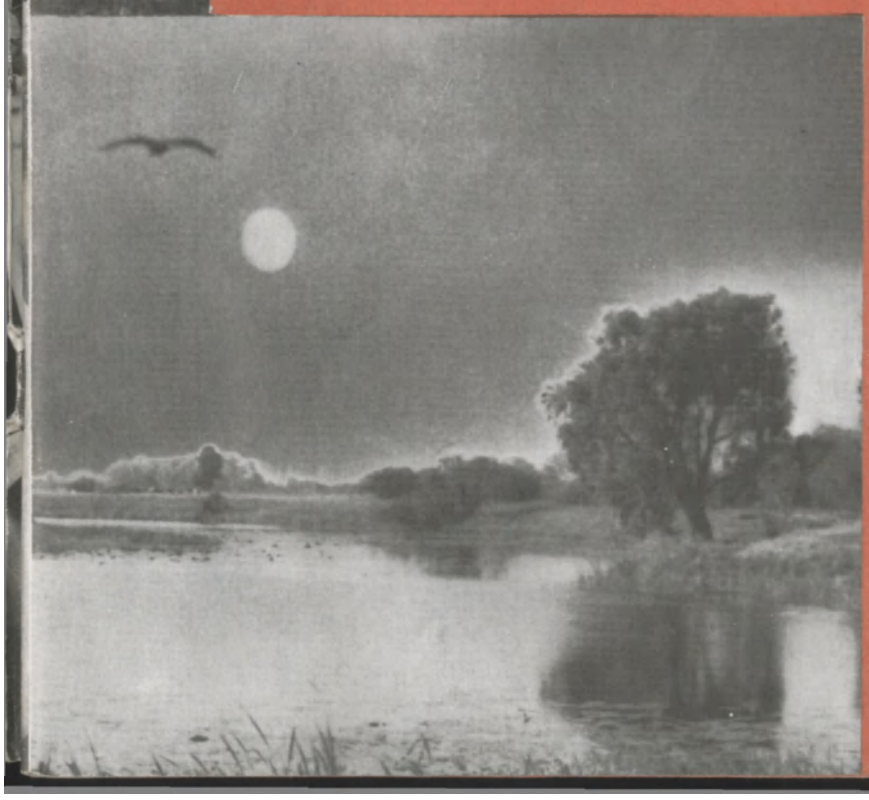

Якось наприкінці травня, проїжджаючи через село Андріївку, я побачив немолоде подружжя: він і вона впряглися і величезною бороною надсилу волочили свій город. Це вразило. Незважаючи на колючий дріт, яким уже була обгороджена Зона, попри варту і загрозу дістати дозу опромінення, ці люди пробрались у своє село, щоб обробити свою землю.

Тоді я вперше замислився над трагічною долею тих, кого атомним вітром розкидало, розвіяло по світу. Їхня трагедія якось непомітно відсунула на другий план особисті переживання. Подумати тільки: люди, що дотепер зберегли прадавні звичаї та обряди, неповторну говірку, старовинні ремесла, власне ціла спільнота на ім’я „поліщуки” стала називатися холодно-офіційно – „відселенці”.

А ті нечисленні питомі корінні насельники цієї землі, яких ніщо й ніхто не змусили покинути її чи які, не прижившись деінде, знов повернулися сюди, – дістали осудливу назву „самосели”.

Майже через вісім років після трагічного 1986-го мені знову довелося побувати в селі Андріївці. У той час там уже проживало лише п’ять стареньких бабусь. І ось тоді ми довідалися, що віддавна, до радянської влади, це село називалося Лебедином. Поруч було велике болото, на якому лебединці збирали журавлину. Серед болота на великому озері водилося безліч лебедів – звідси й назва села. На околиці стояла велика папірня, поруч була друкарня. Шрифти з цієї друкарні дітлахи знаходили ще навесні 1986 року. У громадянську війну фабрику й друкарню знищено, а згодом задля „небувалих урожаїв” висушили Лебедине болото. Зникли лебеді, ягоди, звірина. Порушився традиційний народний триб життя. Чорнобиль духовний почався задовго до 26 квітня 1986 року...

У цьому спеціальному випуску „Пам’яток України” подаємо лише невелику частину матеріалу, зафіксованого й зібраного під час „Чорнобильської експедиції” (1989–1990 рр.), організованої редакцією журналу, а також тривалої роботи в Зоні в наступні роки. На світлинах – незагойна рана України, її нестерпний, неперебутній біль.

Михайло Загреба,
ліквідатор, фотокореспондент
„Чорнобильської експедиції” журналу
„Пам’ятки України”

СПЕЦІАЛЬНИЙ ВИПУСК,
ПРИСВЯЧЕНИЙ
СУМНІЙ 10-Й РІЧНИЦІ
ЧОРНОБИЛЬСЬКОГО ЛИХА

Пам'ятки України : історія та культура

РІЧНИК XXVIII • ЧИСЛО 111
1 '96

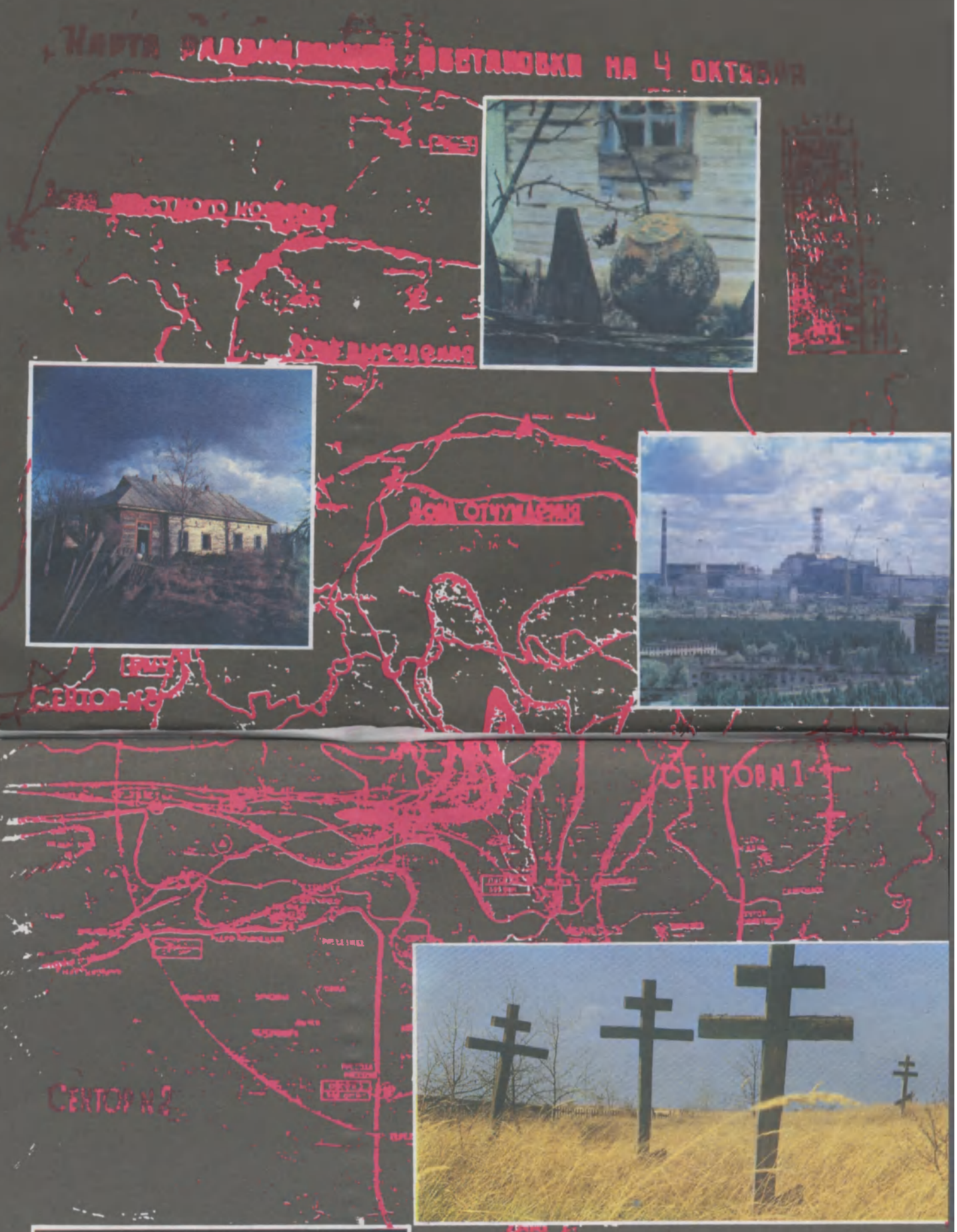

• ВИДАННЯ ЗАПОЧАТКОВАНО 1969 РОКУ ЯК БЮЛЕТЕНЬ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ • ІЗ 1989 РОКУ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЧАСОПИС ЗА УЧАСТЮ УКРАЇНСЬКОГО ФОНДУ КУЛЬТУРИ

ЗАСНОВНИКИ:
Міністерство
культури і мистецтв України
Інститут української
археографії НАНУ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР
Анатолій СЄРІКОВ

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Юрій АСЄЄВ
Геннадій БОРЯК
Віктор ВЕЧЕРСЬКИЙ
(заступник головного редактора)
Адріян ГЕВРИК
Тит ГЕВРИК
Антоніна ЖИХОРСЬКА
(відповідальний секретар)
Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Юрій ЛИХОЙ
Михайло МАЙСТРЕНКО
Микола МАЩЕНКО
Олег МИКИТЕНКО
Анатолій МОКРЕНКО
Борис ОЛІЙНИК
Володимир ПРЯДКА
Олександр РИБАЛКО
(перший заступник головного
редактора)
Петро РИМАР
Віктор РОЇК
Дмитро ТАБАЧНИК
Петро ТОЛОЧКО
Петро ТРОНЬКО
Валерій ШЕВЧУК
Юрій ШЕМШУЧЕНКО
Микола ЯКОВИНА

У разі передруку посилання
на „Пам'ятки України"
обов'язкове

Макет
Володимира ОЛІФІРЕНКА
Верстка
Тамари МАСЛЕННИКОВОЇ

Видання зареєстроване
Держкомітетом України
по пресі 01.06. 1994 року
Свідоцтво: серія КВ, N°683
Поштова адреса редакції:
252070, Київ-70,
Боричів Тік, 8/1
Телефони: 219-3876, 211-4404
Факс: 220-6488
Pamukr @ sovam. com

©ПАМ'ЯТКИ УКРАЇНИ:
історія та культура, 1996

Видавництво
„Українознавство"

Світлини Михайла Загреби
Редакція складає подяку музеєві І.Гончара за надання світлин з історії Полісся (с. 4–7)

На 1-й та 2-й стор. обкладинки: Третій та четвертий (саркофаг) блоки ЧАЕС
На 4-й стор. обкладинки: Чорнобильська Богоматір. XIX ст. Ікону знайшов реставратор Георгій Безсонов у Чорнобилі

Редакція „ПУ" дякує меценатам і жертводавцям Фонду катедр українознавства (ФКУ) за підтримку цього видання. ФКУ є фундатором програми українських досліджень у Гарвардському Університеті (США) і чільною громадською установою української діаспори, яка працює над розвитком українознавства в Північній Америці

Минувшина

Родина Федорців із с. Залісся. Світлина до 1920 р.

Дівчата із Залісся. Світлина 1912 р.

Чоловіки з с.Єрчиків. Світлина 1920 р.

Студент Чорнобильського ремісничого училища Онисько Нащенко. Світлина 1916 р.

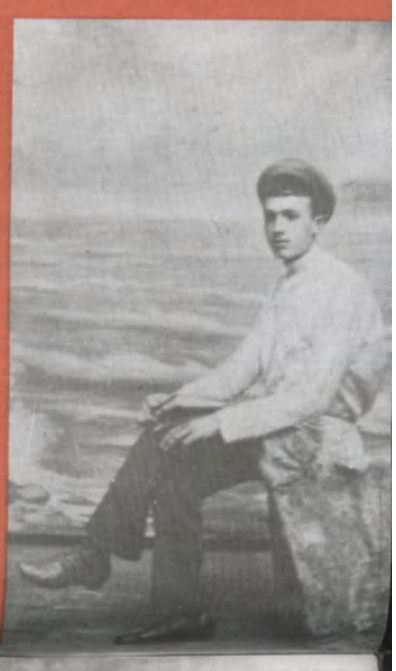

Українська (праворуч) та білоруська родини. Світлина 1920 р.

Родина Йосипа і Домахи Обстієнків з с.Дружньої. Світлина 1916 р.

Дівчата з с.Дружньої. Світлина 1920 р.

Дівчата з Полісся. Світлина 1910 р.

Мисливство, рибальство, бортництво, гончарство, ткацтво – народні промисли давнього Полісся

Хлібороби і гончарі із с.Плахтянки. Світлина 1914 р.

Рододендрон – реліктова рослина, що збереглася на Поліссі з дольодовикового періоду

Пряля в національному вбранні. Світлина 1910 р. Йосип Добряківський із с.Білої Криниці після полювання на вовків. Світлина 1937 р.

Збори споживчого товариства в с.Товстому Лісі. Світлина 1915 р.

Духівництво та дворянство старого Чорнобиля. Світлина до 1917 р.

Гончар Володимир Медведюк з с.Троянова. Світлина 1957 р.

Льон – краса і слава Полісся

Православна Іллінська церква, освячена в 1878 р. Зима 1996 р.

На давньому єврейському кладовищі. Осінь 1994 р.

Колишня чорнобильська синагога, перетворена за радянської влади на військкомат. Осінь 1995 р.

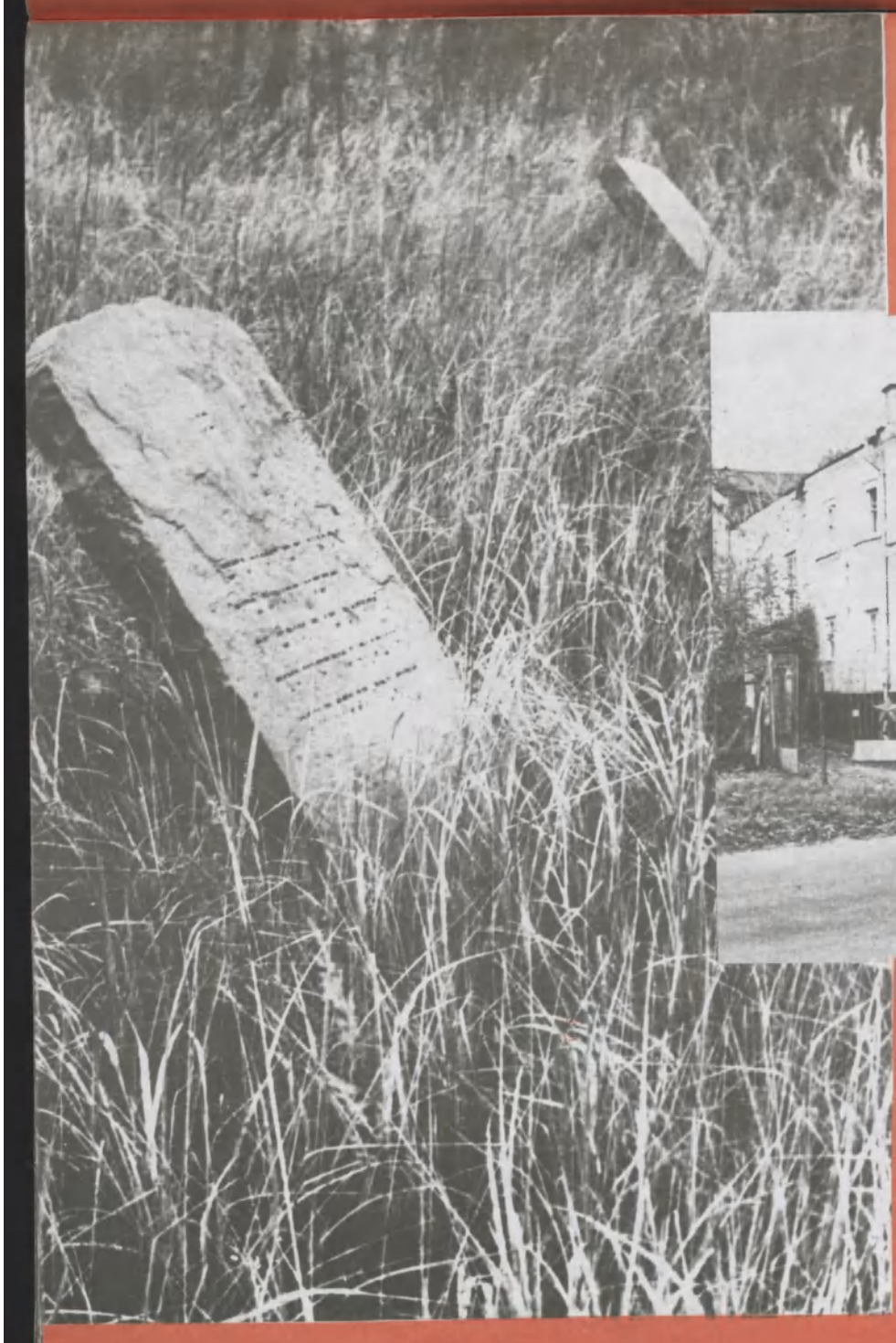

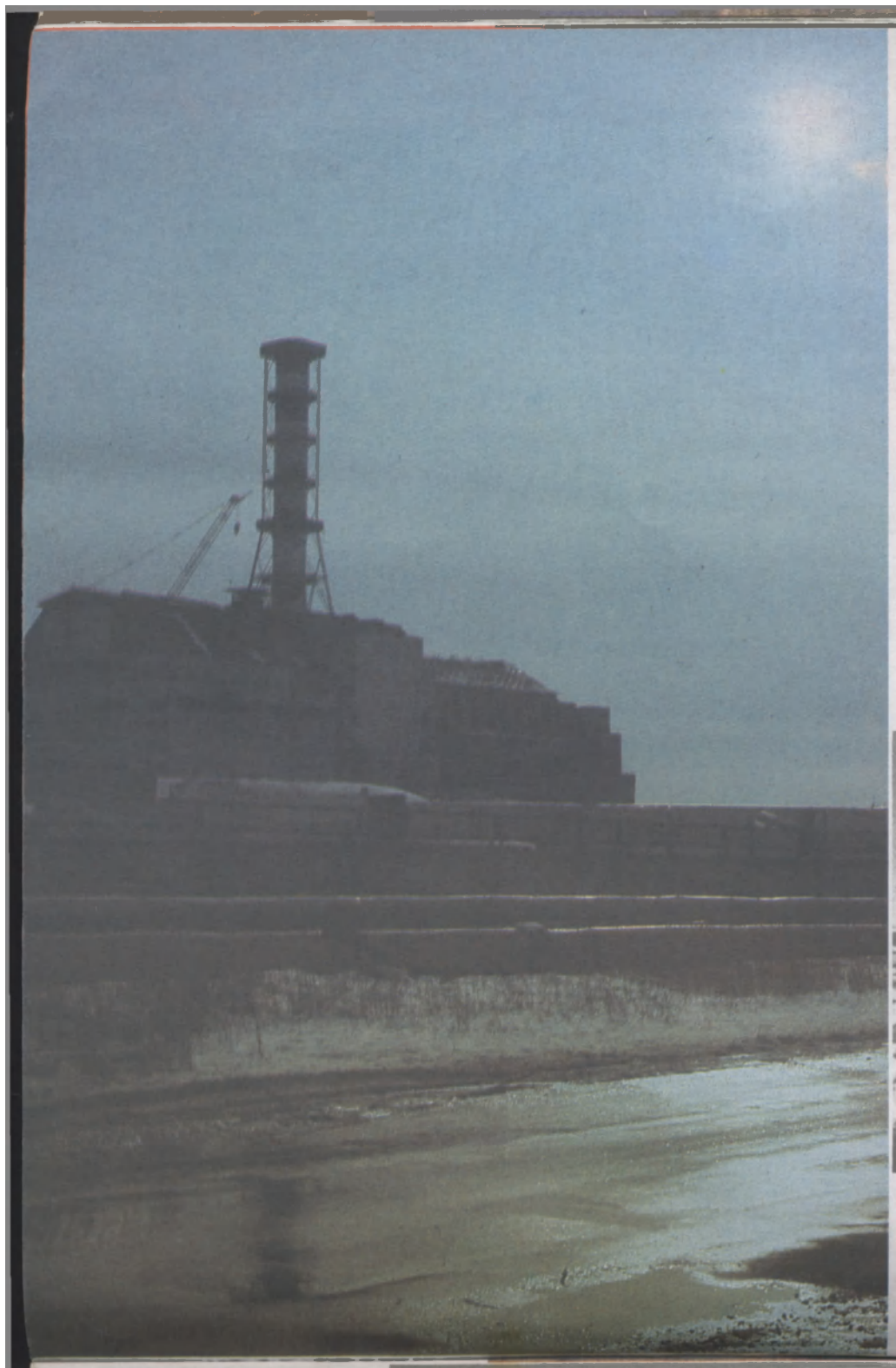

„Чорнобильська АЕС ім.В.І. Леніна – перша АЕС на Україні , поблизу м.Чорнобиля Київ. обл. Заг. потужність 4 млн. кВт (1985). Першу чергу (2 реактори по 1 млн. кВт) введено в дію у 1979, другу (2 реактори по 1 млн.кВт) у 1983. У квітні 1986 на ЧАЕС сталася аварія 4-го енергоблоку. Внаслідок держ. заходів цей блок було поховано в спец. саркофазі".
(Український радянський енциклопедичний словник. – К., 1987. – Т.3. – С. 645).

Катастрофа

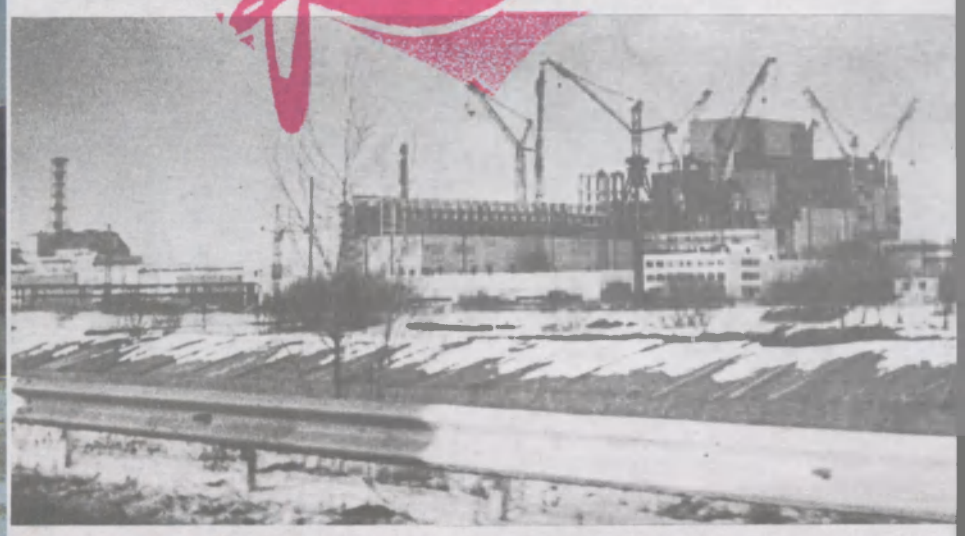

Третій та четвертий (саркофаг) блоки ЧАЕС
Недобудовані п'ятий та шостий блоки ЧАЕС

Пам'ятник Прометею, що стояв на головній площі м.Прип'яті. Після аварії був перенесений та встановлений біля ЧАЕС

ЧАЕС. Серпень 1995 р.

26 квітня 1986 року о 1 годині 23 хвилини на четвертому реакторі Чорнобильської атомної електростанції стався вибух, що призвів до найбільшої техногенна-екологічної катастрофи сучасності, створив ситуацію, вплив якої позначатиметься на житті не одного покоління

Четвертий блок після вибуху

Фрагменти будівництва „саркофагу". Літо, осінь 1986 р.

Четвертий блок сьогодні. Літо 1995 р.

Загидили ліси і землю занедбали.
Поставили АЕС в верхів'ї трьох річок.
То хто ж ви є, злочинці, канібали?!
Ударив чорний дзвін.
І досить балачок.
В яких лісах іще ви забарложені?
Що яничари ще занапастять?
І мертві, і живі, і ненароджені
нікого з вас довіку не простять!

Ліна КОСТЕНКО

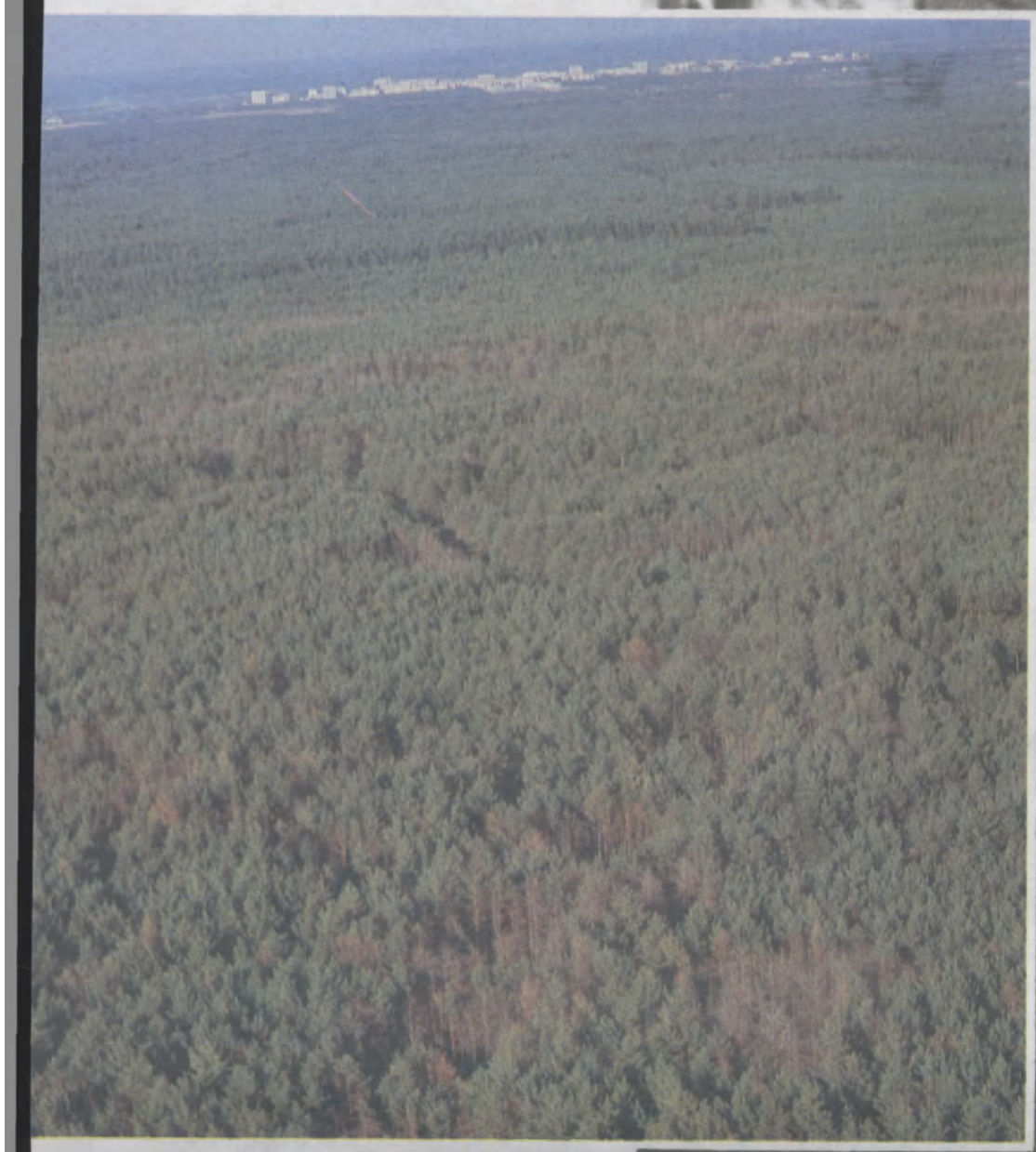

В Україні виник новий адміністративний район – 30-ти кілометрова зона відчуження

По українській землі зону відчуження обгороджено колючим дротом. Тут встановлено КПП, діють пересувні міліційні пости. Потрапити сюди можна лише за спеціальною перепусткою, пересування обмежене. Зона відчуження розростається...

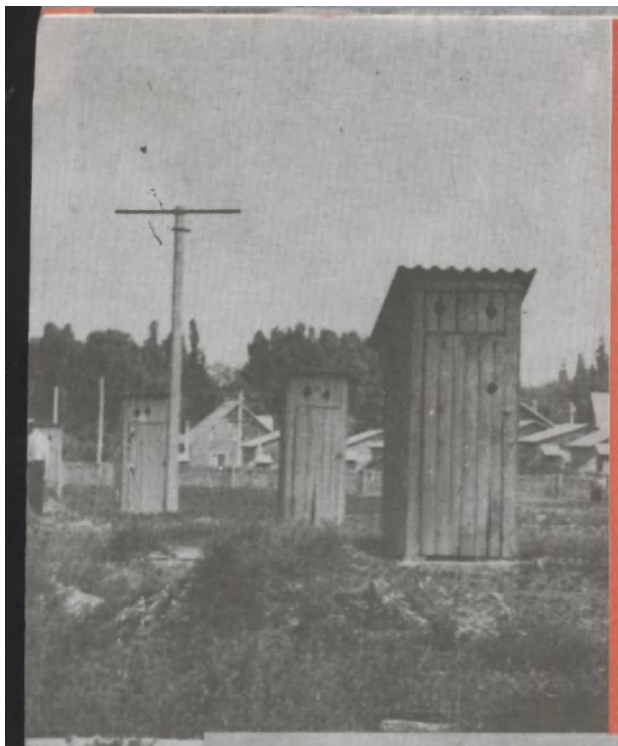

– Ой журавко, журавко,
Чого кричиш щоранку?
– Як мені не кричать,
Коли високо літать.
Ой високо, високо
Та й від роду далеко.
Одбилася від роду,
Як той камінь у воду.
Упав камінь та й лежить,
На чужині горе жить.

Народна пісня

Виселенці з одного населеного пункту, часто навіть члени однієї сім'ї, опинялися в різних місцевостях України, а то і в інших республіках СРСР. Так цілеспрямовано порушувалися споконвічні родинні й етнічні зв'язки, під корінь підрубувалось існування поліщуків як етнографічної групи українців

Переселенці на нових місцях. Житомирщина 1992 р.

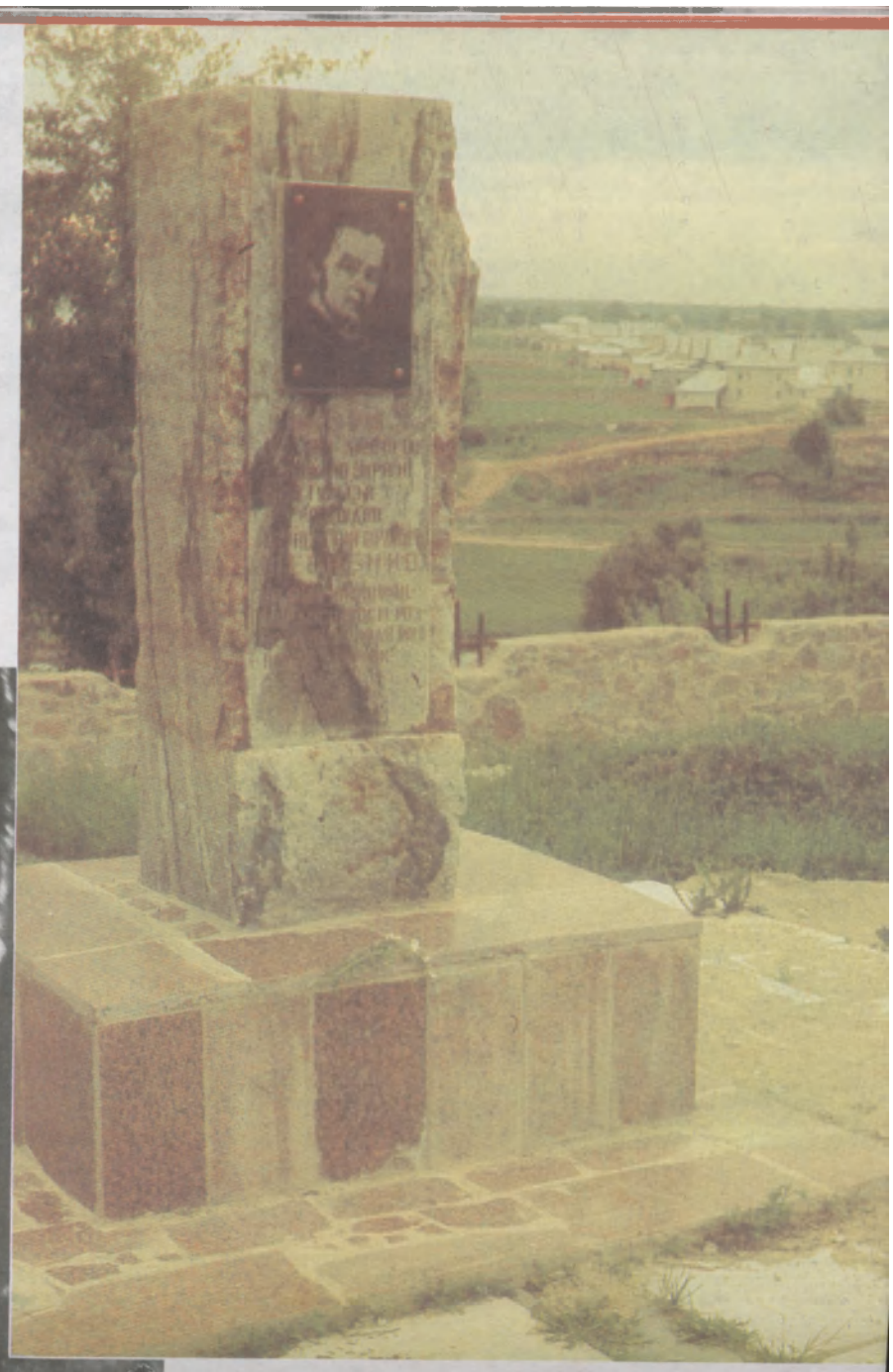

Олександр НЕЖИВИЙ,
відповідальний секретар
„Чорнобильської експедиції"
редакції журналу „Пам'ятки України"

ЗУПИНЕНІ МОМЕНТИ ТРАГЕДІЇ

Більша (хоч і не повна) правда про етнічні й вселенські обшири Чорнобильської трагедії надійшла запізно. Вона першою взяла приступом кордони „імперії зла" – цитаделі кривди. І відкрилося світові: ось він, комунізм. Отак буває, коли народ не є господарем на своїй землі, а за нього вирішують у Кремлі.

До 1989 року не могло бути й мови про уражену радіацією культуру Чорнобильщини, охорону її. Радянська дезінформація від квітня 1986-го переконувала світ, буцімто нічого особливого не сталося, а виселенці ось-ось повернуться до тимчасово покинутих домівок. Тоді ніхто не мав права думати інакше.

У редакції журналу „Пам'ятки України" вже з липня 1986 року почали уважливо ставитися до історико-культурної проблематики Чорнобильської катастрофи[1]. До зігнаних лихом з рідних осель поліщуків, до людської та історичної долі Прип'ятського Полісся – прабатьківщини слов'ян. Адже кілька тисяч років тому наші пращури саме тут сформувалися-об'єдналися, а згодом розселилися звідси по всій Східній Європі. Тепер земля полян, деревлян, сіверян, дреговичів занапащена радіацією. Люди покинули отчий край. Урвалася тисячолітня традиція поліщуків, зруйновано етнічну цілість населення. Залишаються тільки церкви, покинуті житла, могили предків. У Зоні зупинилося життя...

У 30-ти кілометрову Зону довкола ЧАЕС вирушила в грудні 1989 року перша „Чорнобильська експедиція" („ЧЕ") журналу

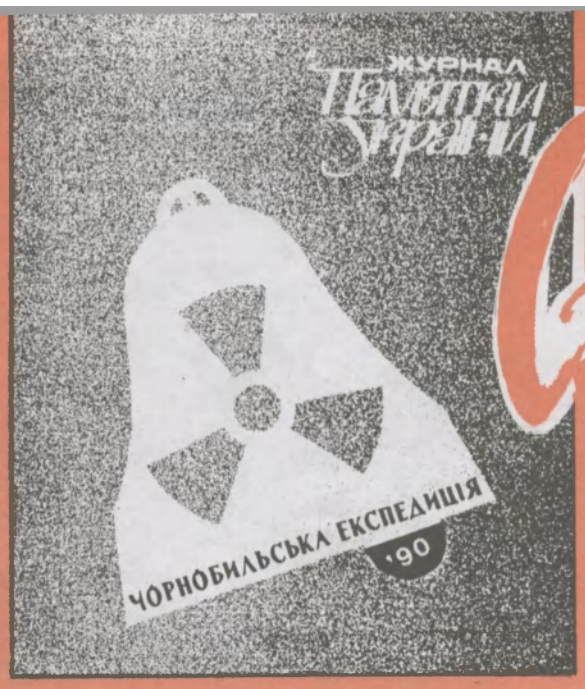

„Пам'ятки України" – етнографи Лідія Орел, Сергій Верговський та автор цих рядків у супроводі реставратора Георгія Безсонова, що перший кинувся рятувати культурні цінності краю[2]. У лютому-березні 1990-го до нас приєднався фотокореспондент Михайло Загреба, журналісти „Вестника Чернобыля". Та акція совісті коштувала здоров'я самим рятівникам культури, а найперше Лідії Орел і Сергію Верговському (вони й до трагедії вивчали Полісся як фахівці Музею народної архітектури та побуту України). Експедиція відбулася в рамках громадської пам'яткоохоронної діяльності журналу „ПУ" і виявилася вельми плідною: завдяки їй ця справа набула розголосу і піднеслася до значення державного.

У Зоні нам траплялися і живі люди, що повернулися до своїх домівок – в Іллінцях, Новошепеличах. Та лежала на кожному кроці вбита земля, гинула на очах тяжко поранена традиція культурної безперервності. Реліктова народна архітектура стояла покинутою напризволяще в Кривій Горі, Старосіллі, а господарі її розбрелися по всіх усюдах та й занесли назавше живе золото тутешньої говірки, тисячолітньої архаїки, самобутній поліщуцький мікрокосм. Отож, найголовніший висновок „ЧЕ" був такий: екологія духу передує екології природи. Бо розсіяним по всіх усюдах, не пов'язаним спільною історією і культурою, не возз'єднаним однією духовністю нездоровим людям не вдасться врятувати життя свого. Не згуртувавшись на етнічному грунті, вони будуть не спроможні навіть поставити вимогливо, всеосяжно і конструктивно питання свого порятунку. Так це чи не так – післячорнобильська історія відповідає вже сьогодні здоров'ям і життям чорнобильців. Їх не вдалося поки що об'єднати на найглибших духовних засадах власної культури задля їхньої будучини.

А втім, вдалося інше. Після цієї експедиції „ПУ" народилася охорона пам'яток історії та культури на забруднених радіацією землях. Ми запропонували: не зносити цінні з історико-культурного погляду будівлі традиційної народної архітектури, не руйнувати нових споруд і переміщувати до них предмети народної культури для тривалого зберігання; залишати підмурки будівель, що таки підлягають знесенню, не нищачи при цьому дворища – відтак садиби протягом тривалого часу нестимуть у собі антропогенні ознаки, а села – історично сформовану структуру й ландшафт; по змозі зберегти поля, луки, ліси, урочища.

І... почали шукати, кому ж адресувати свої пропозиції. Виступали на різних конференціях. Зверталися через пресу, радіо, телебачення до громадськості й привертали увагу до духовної проблеми Чорнобиля. Вирішальною для справи стала розмова влітку 1990 року за „круглим столом" „ПУ" провідних українських вчених – ядерників і гуманітаріїв, – вони схвалили доробок експедиції і запропонували нам розробити проект широкомасштабної програми охорони історико-культурної спадщини в Зоні. Та програма мусила бути загальнонаціональною, відтак справа підносилася до значення державного. 1 серпня 1990 року тодішня Верховна Рада ухвалила створити на урядовому рівні спеціалізовану історико-культурну експедицію „з метою вивчення, збереження та охорони пам'яток історії, архітектури та культури на відселених територіях..."

Нині ця експедиція діє при Мінчорнобилі України, веде пошуково-збиральницьку й дослідну роботу.

У цьому числі „ПУ" представлено перші кроки експедиції, яка ще діяла тоді на громадських засадах. Моменти національної трагедії спинив і закарбував фотооб'єктив Михайла Загреби.

Його фото – документи післячорнобильської епохи. З нею наш Михайло запізнався уповні з перших днів травня того 1986 року, відколи упродовж кількох місяців ліквідовував „наслідки аварії" на ЧАЕС. Як і сотні тисяч інших ліквідаторів, його ошукали, мобілізувавши буцімто на „збори" військовиків запасу. Як і весь народ, увели в оману, запевнивши, що це аварія, а не катастрофа. Обіцяли подержавному турбуватися про героїв Чорнобиля...

Героєм став увесь народ, і не від часу Чорнобиля, а з походження. Літні люди воліли за краще вмирати на своїй землі, аніж рушати світ за очі. Їхні доля, культура, дивосвіт увійшли в душу й об'єктив Михайла. У Зоні він буває постійно. Працює там у складі історико-культурної експедиції Мінчорнобиля України. Завдяки йому редакція журналу „Пам'ятки України" має інформацію з перших рук про пам'ятки в Зоні. Відтак наші читачі тримають у руках видання, присвячене пам'яті про Чорнобиль. До десятиріччя непоправної трагедії це нагадування на незабудь.

Експедиція у с. Товстому Лісі. Лютий 1990 р. Здобутки експедиції

ПРИМІТКИ

[1] Неживий О. У зоні зупиненої цивілізації //ПУ. – 1989.–Ч.4.–С.36–37.

[2] У зоні ЧАЕС // ПУ. – 1990.– Ч.1.– с.3 обкл; Загреба М. Чорнобилю не 8, а 800 років // ПУ.– 1995.– Ч.1. – с.145 –147.

Члени „Чорнобильської експедиції" „ПУ" О.Неживий, М.Загреба та їхні колеги – журналісти газети „Вестник Чернобыля" біля легендарної „партизанської" сосни, що стояла серед лісу. Після вибуху ліс назвали „рудим" і викорчували. Лютий 1990 р.

Прип'ять

1995-го мало виповнитися 25 років нині мертвому місту Прип'ять...

Прип'ять. Весна, літо 19?5 р.

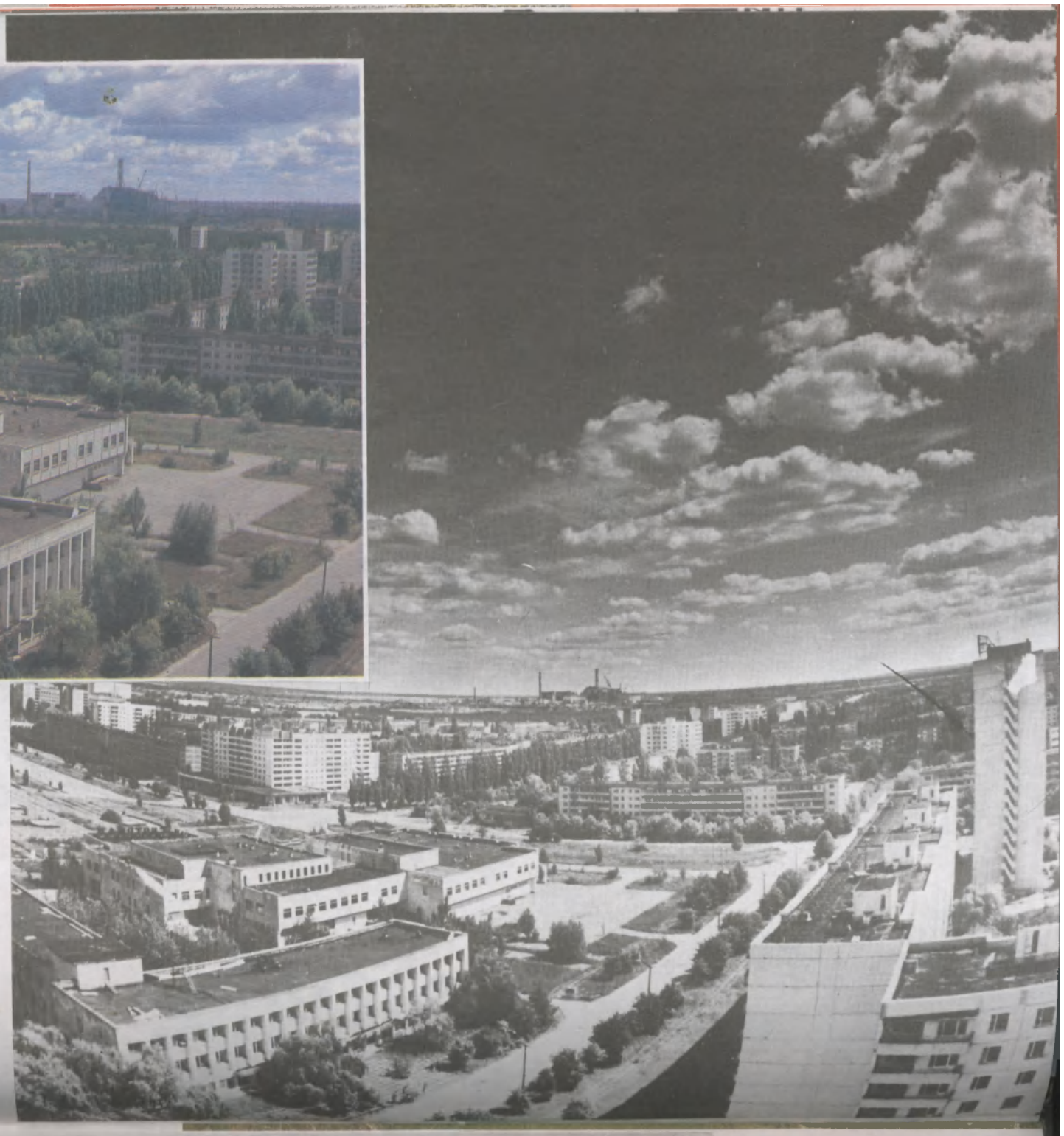

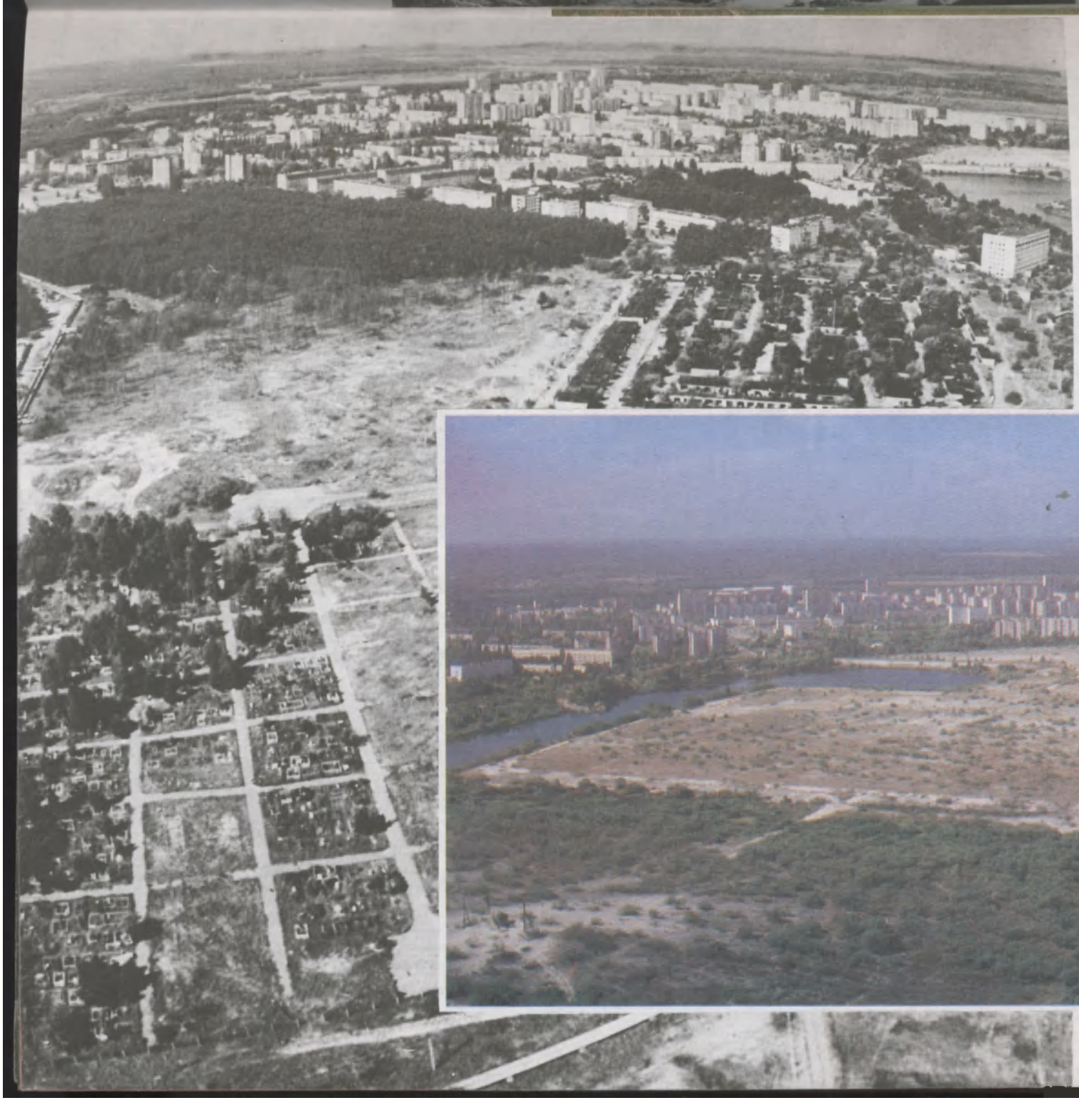

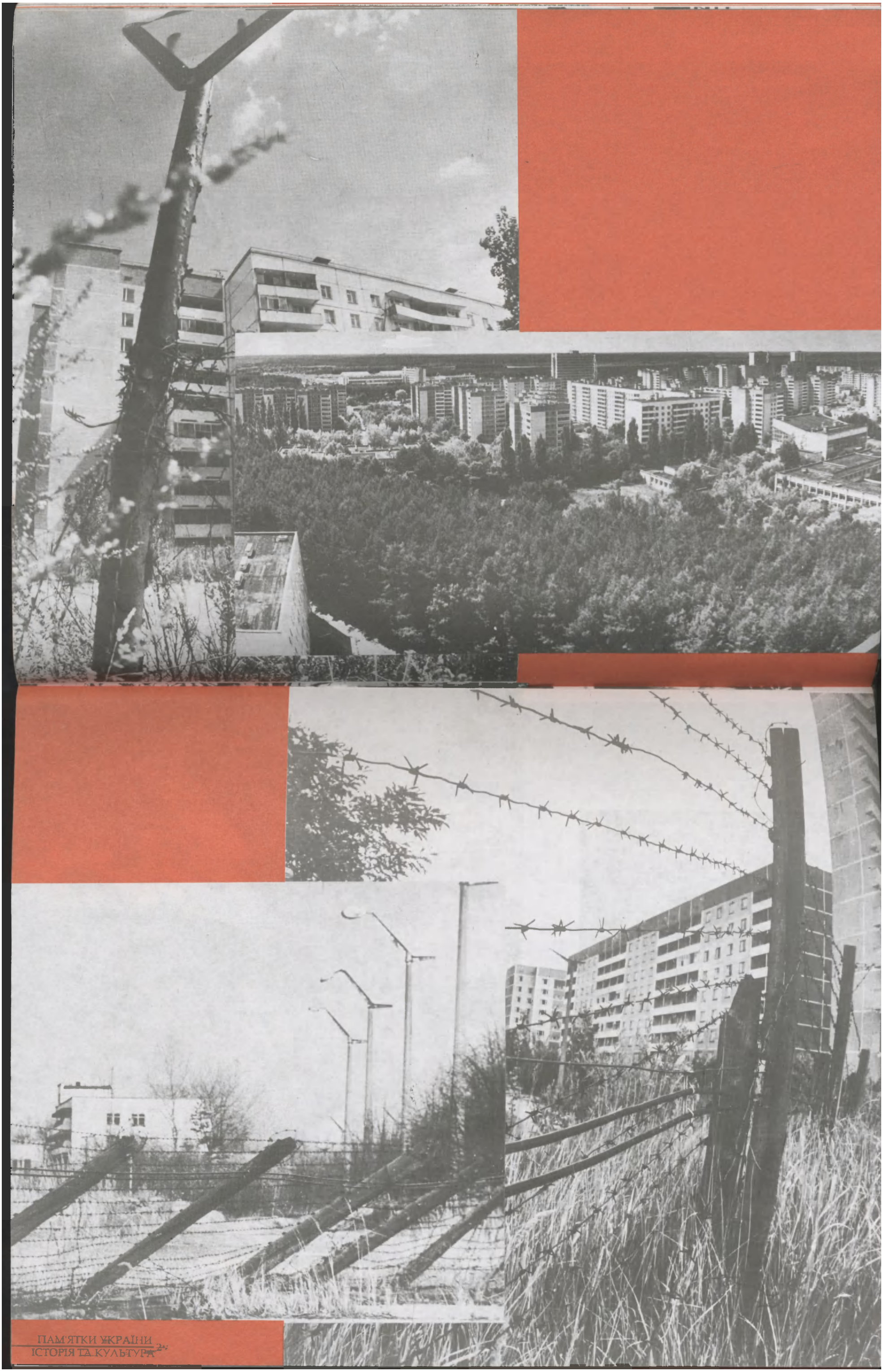

ПАМ'ЯТКИ УКРАЇНИ
ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА

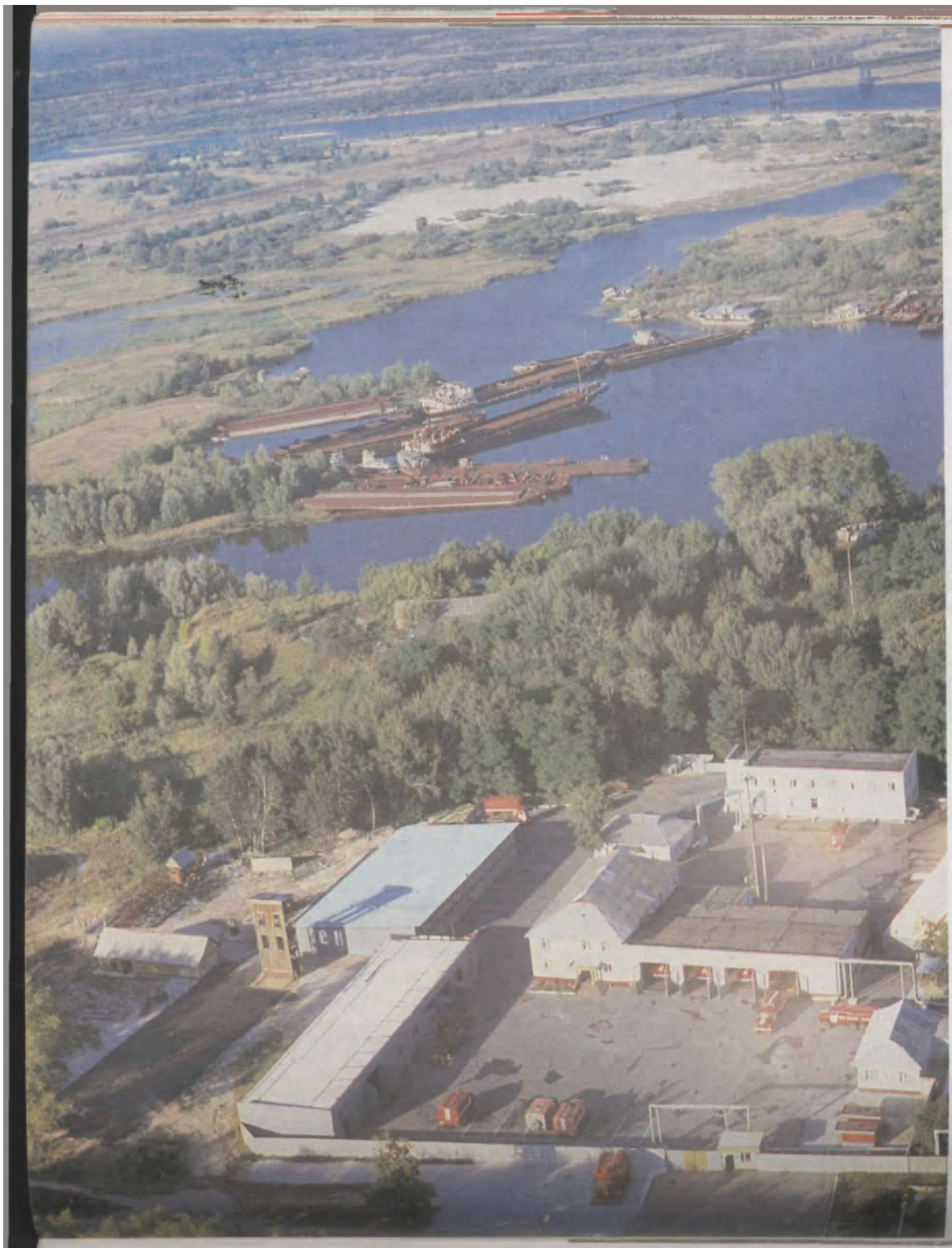

На першому плані – пожежна частина м. Чорнобиля. На другому – Чорнобильська гавань. Літо 1995 р.

Такі таблички мають будинки, де живуть корінні чорнобильці. Весна 1993 р.

Осиротілі будинки в Чорнобилі поступово руйнуються, зникають у полум'ї пожеж. На місці їх виростають високочезні бур'яни та деревця-самосійки. Влітку забур'янені вулиці скидаються на тунелі

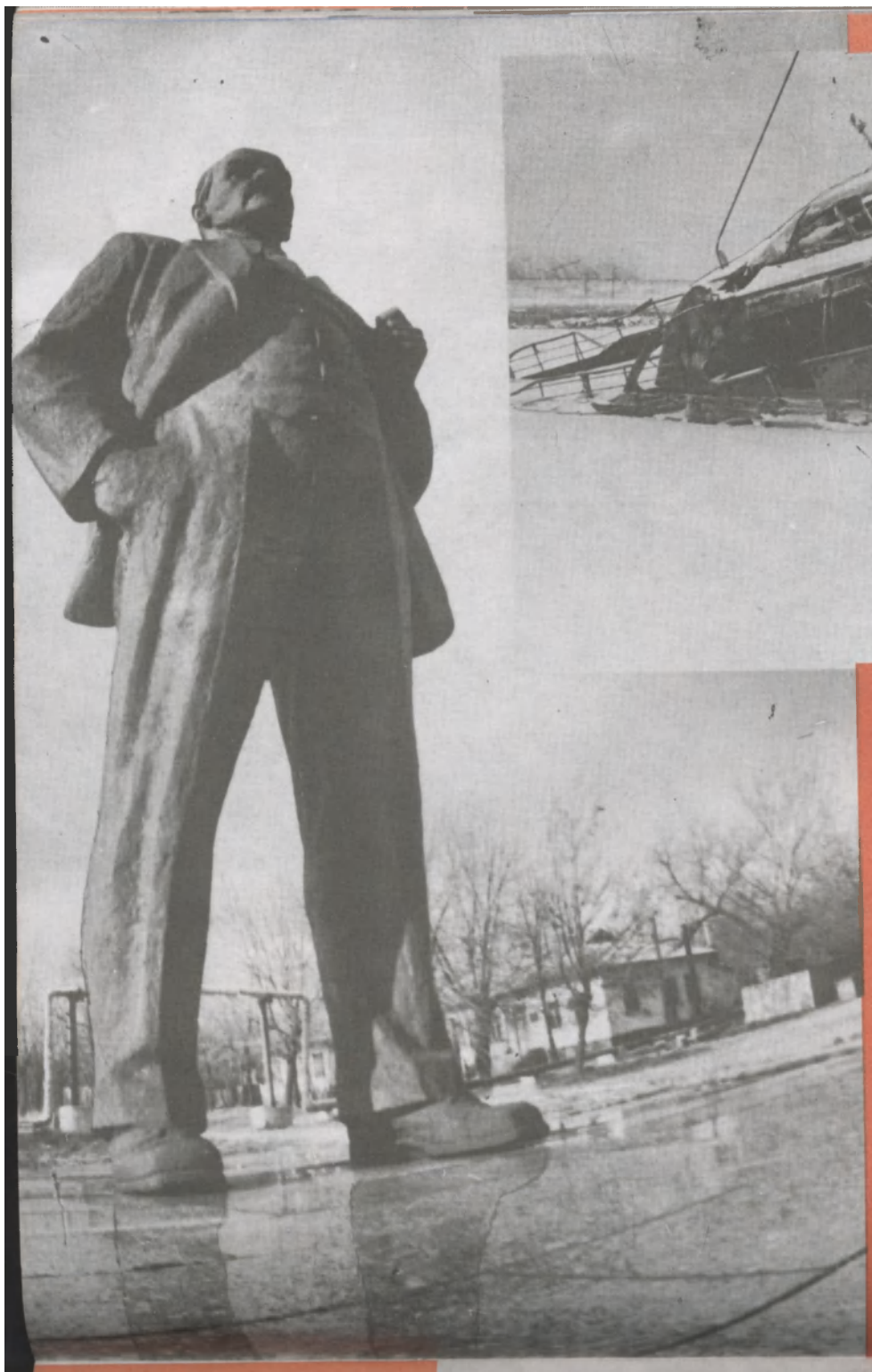

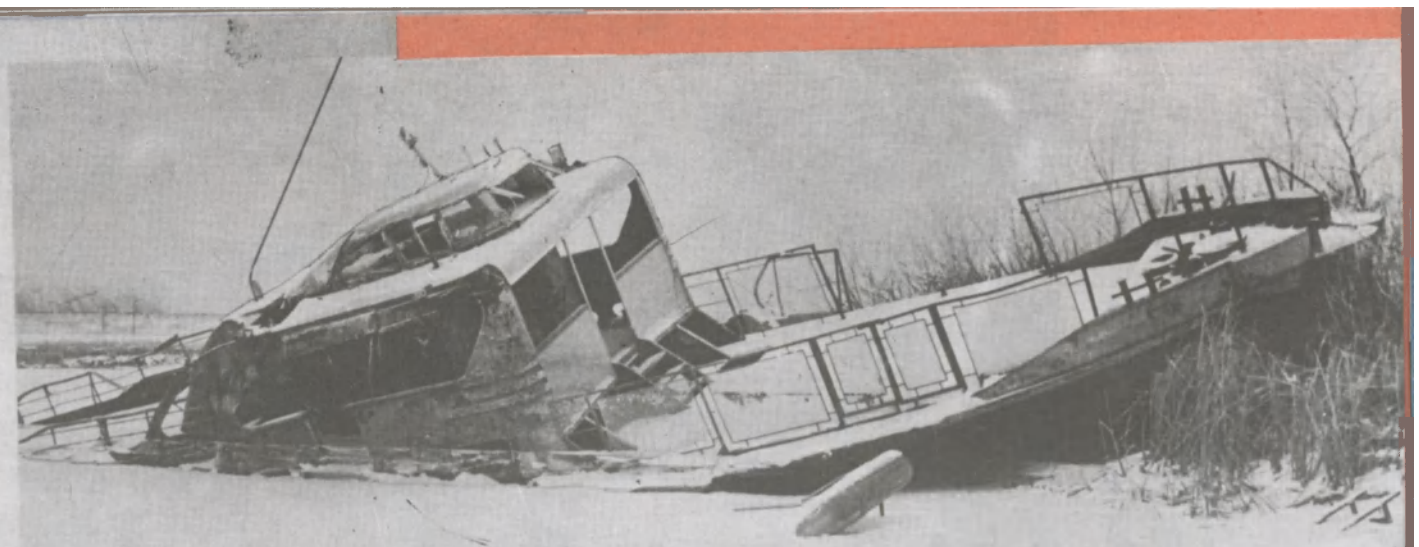

Чорнобиль. Літо 1995 р.

У Чорнобильській гавані. Зима 1995 р.

З жестом суворим і простим,
З усміхом мудро-ласкавим,
Гордим, небаченим зростом
Зріс він над світом іржавим.

Максим РИЛЬСЬКИЙ

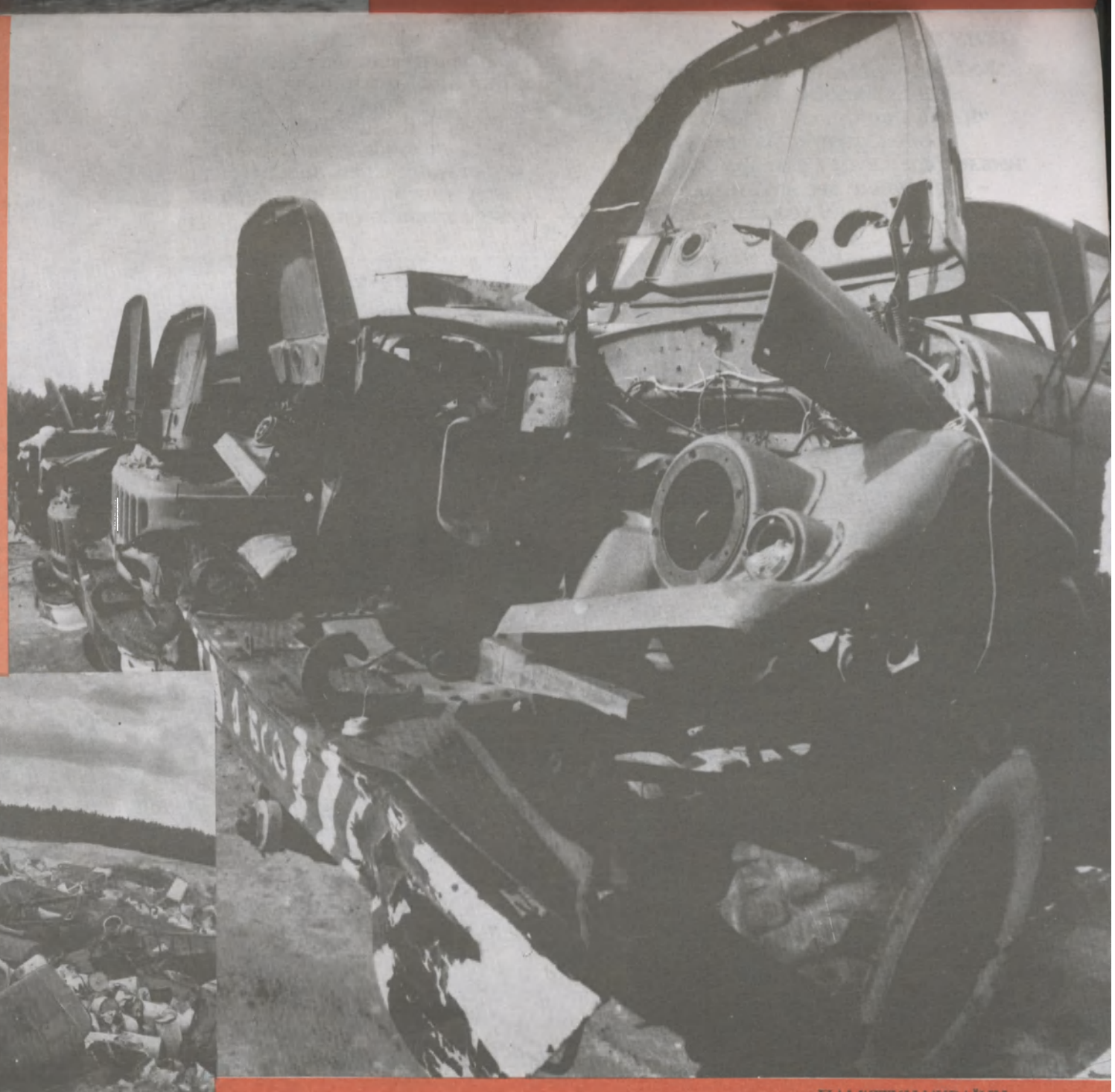

На майданчику відстою забрудненої техніки пункту захоронення радіаційних відходів „Буряківка". Літо 1995 р.

Підготовка могильника радіаційних відходів. Весна 1995 р.

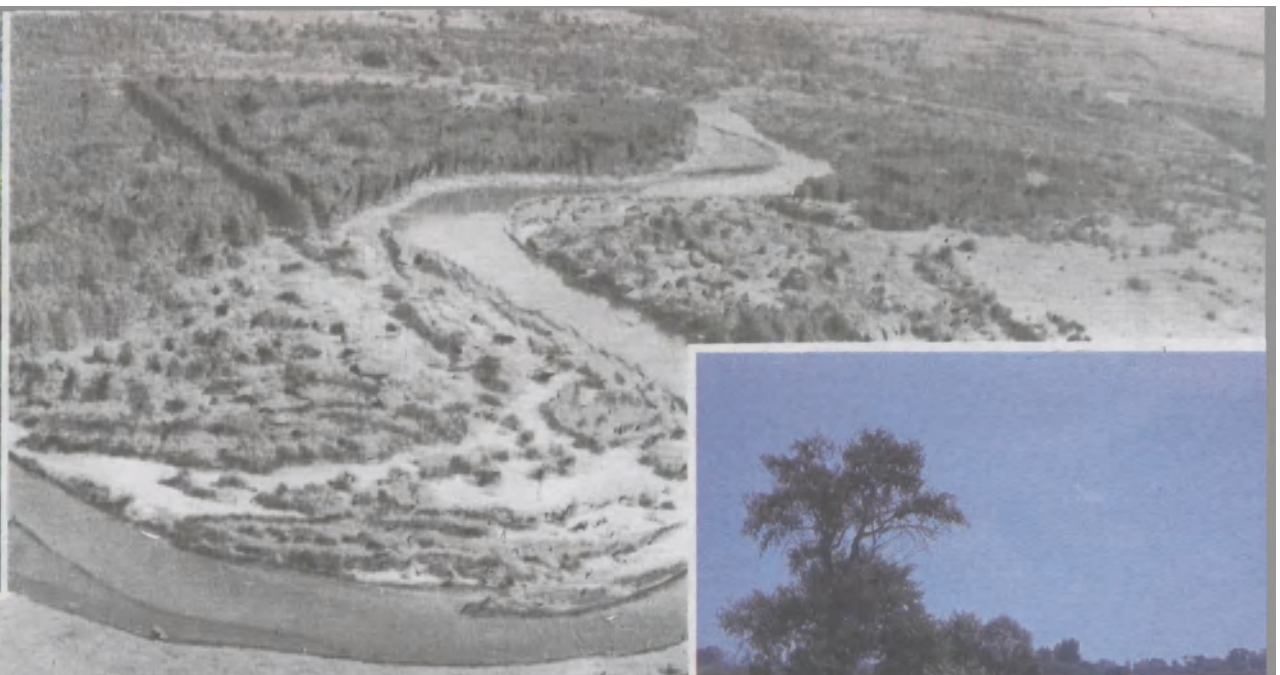

Несе Полісся в кошиках гриби.
За болотами причаїлись Охи.
І спорить тиша голосом гарби
із реактивним гуркотом епохи.
Село сосновий виверне кожух
і йде назустріч, як весільна теща.
Осінніх вогнищ кинутий цибух
мале дитя в долоньки переплеще.
Правічну думу думають ліси
вгрузають в мох столітні дідугани.
Переметнеться заєць навскоси –
горить асфальт у нього під ногами.
Лункі октави дальніх голосів
запише обрій у вечірній простір.
І молодик над смужкою лісів
поставить позолочений апостроф.

Ліна КОСТЕНКО

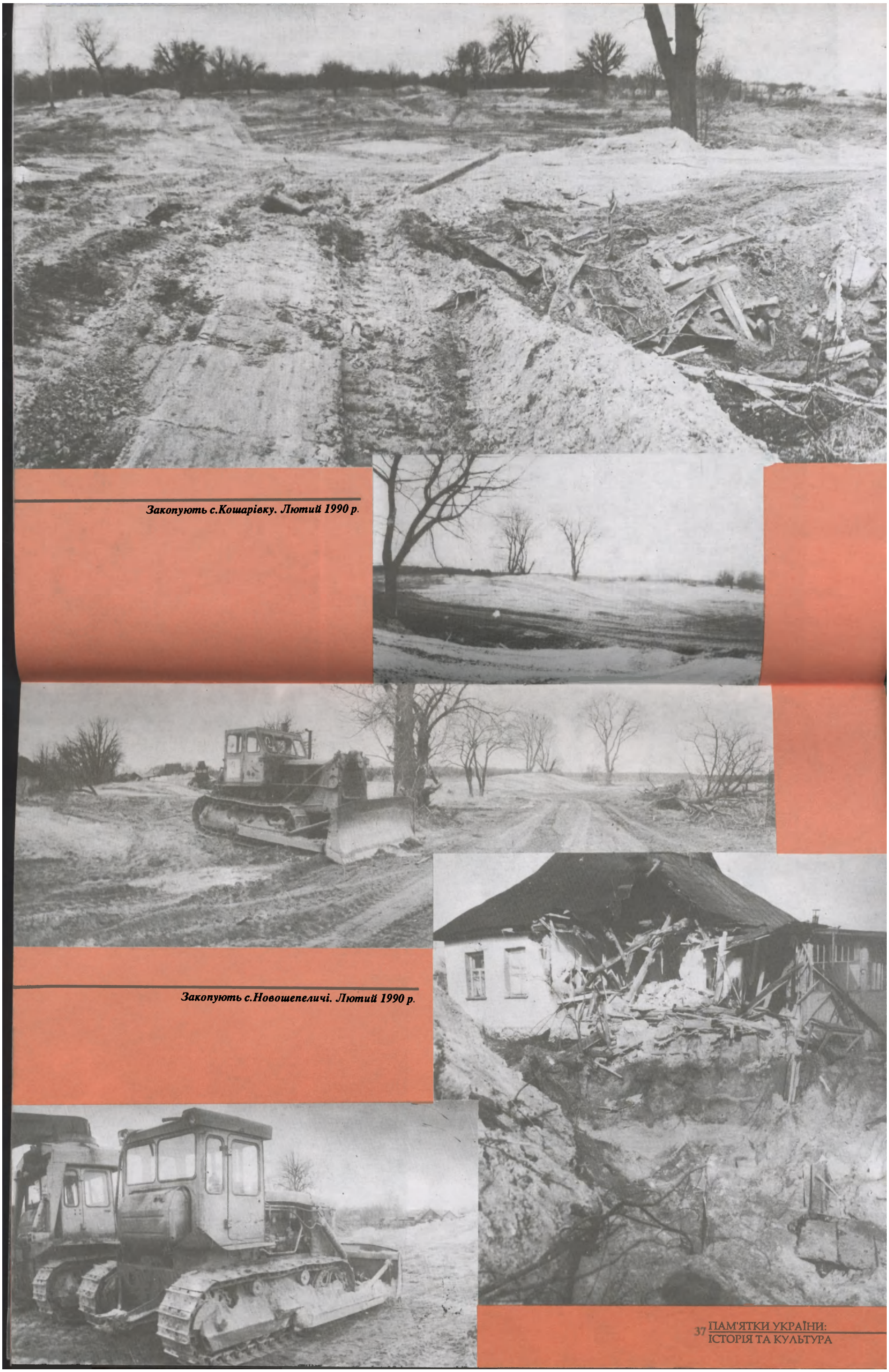

Закопують с.Кошарівку. Лютий 1990 р.

Закопують с.Новошепеличі. Лютий 1990 р.

У березні 1996 корінній мешканці Чорнобиля Федорі Нам'ясенко минув 101 рік

Вони залишилися тут жити, аби лягти в рідну землю

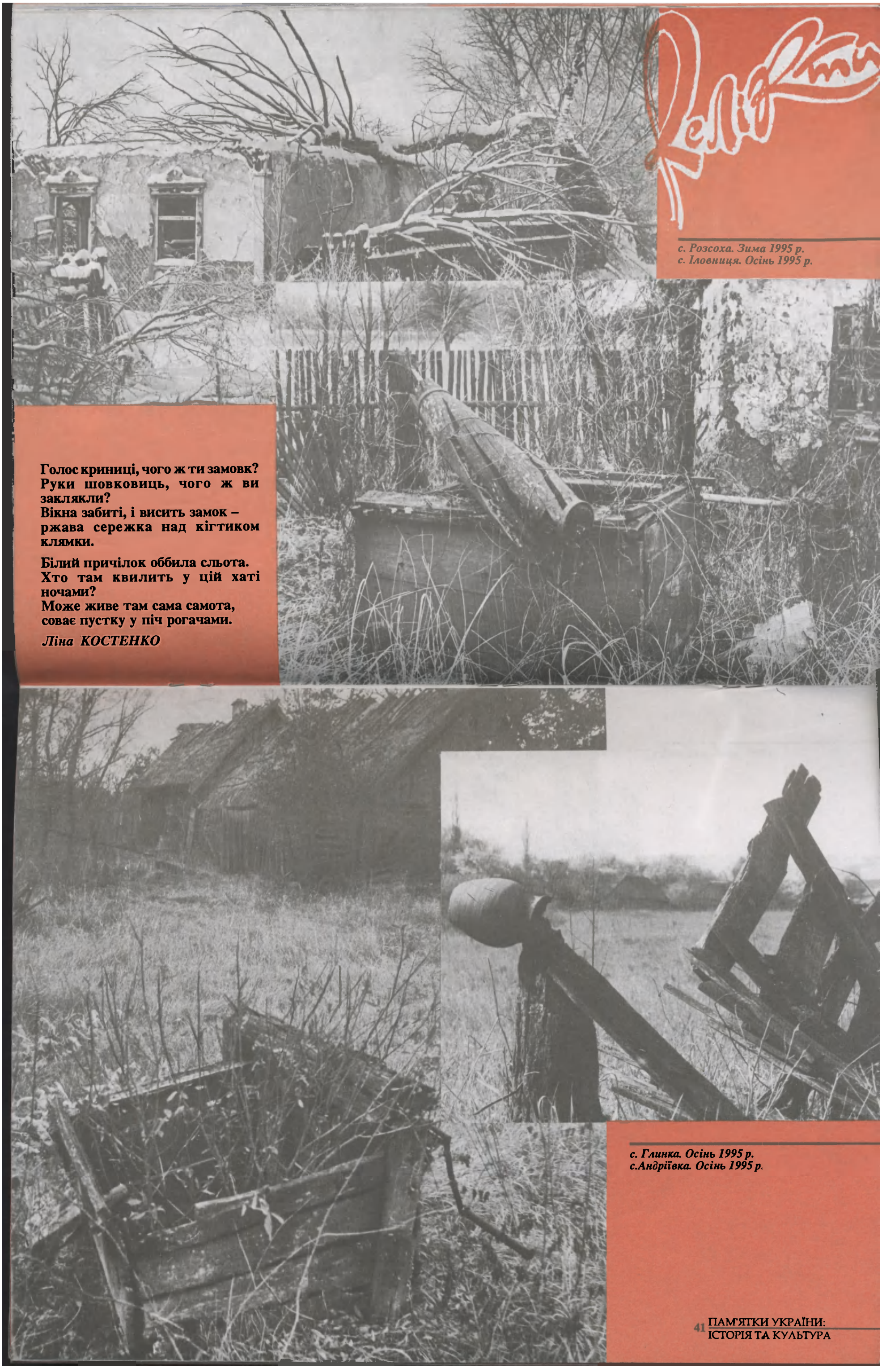

Реліквія

с. Розсоха. Зима 1995 р.
с. Іловниця. Осінь 1995 р.

Голос криниці, чого ж ти замовк?
Руки шовковиць, чого ж ви заклякли?
Вікна забиті, і висить замок –
ржава сережка над кігтиком клямки.

Білий причілок оббила сльота.
Хто там квилить у цій хаті ночами?
Може живе там сама самота,
соває пустку у піч рогачами.

Ліна КОСТЕНКО

с. Глинка. Осінь 1995 р.
с.Андріївка. Осінь 1995 р.

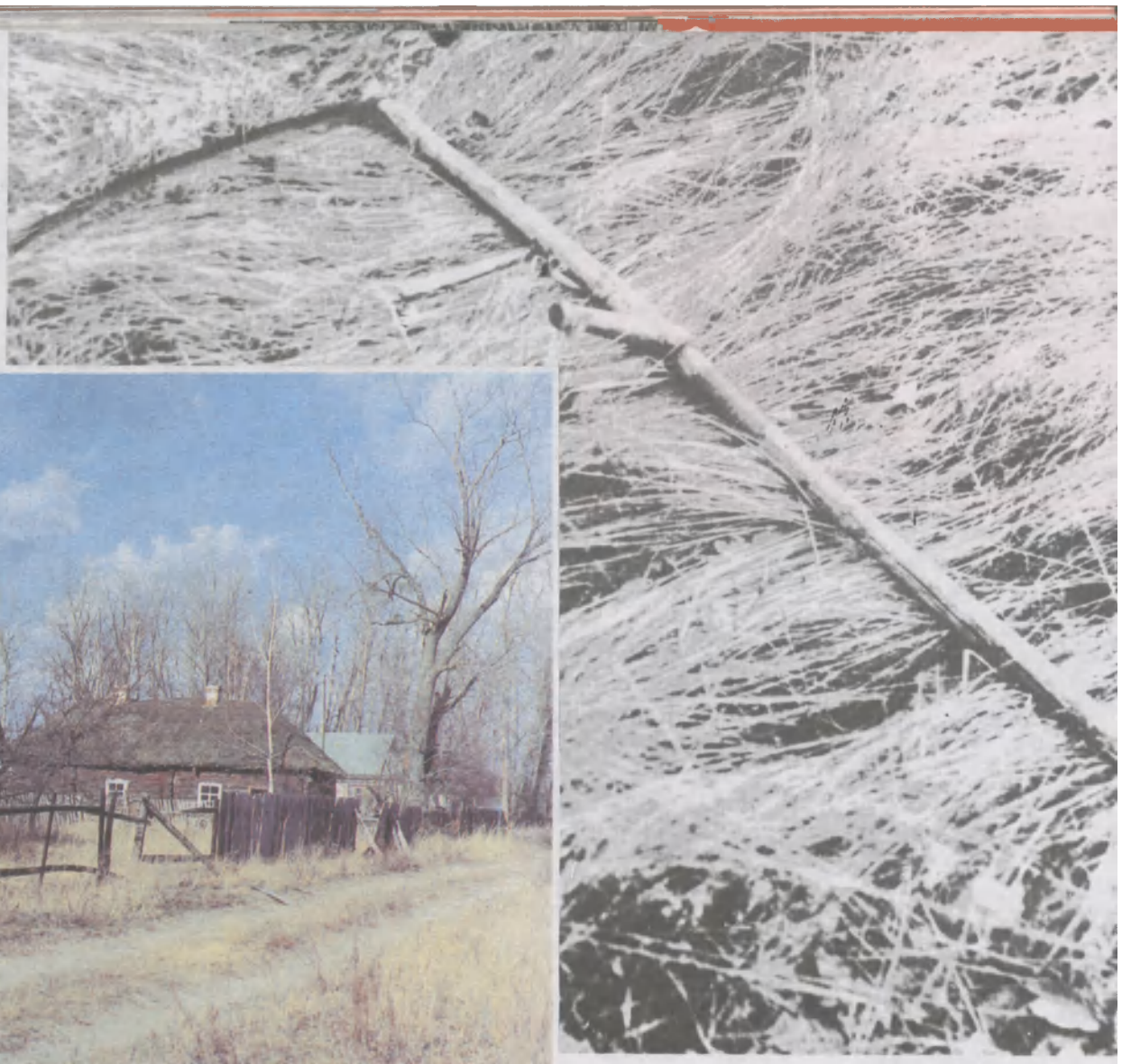

с.Кошівка. Зима 1990 р.

с.Кошівка. Зима 1990 р.

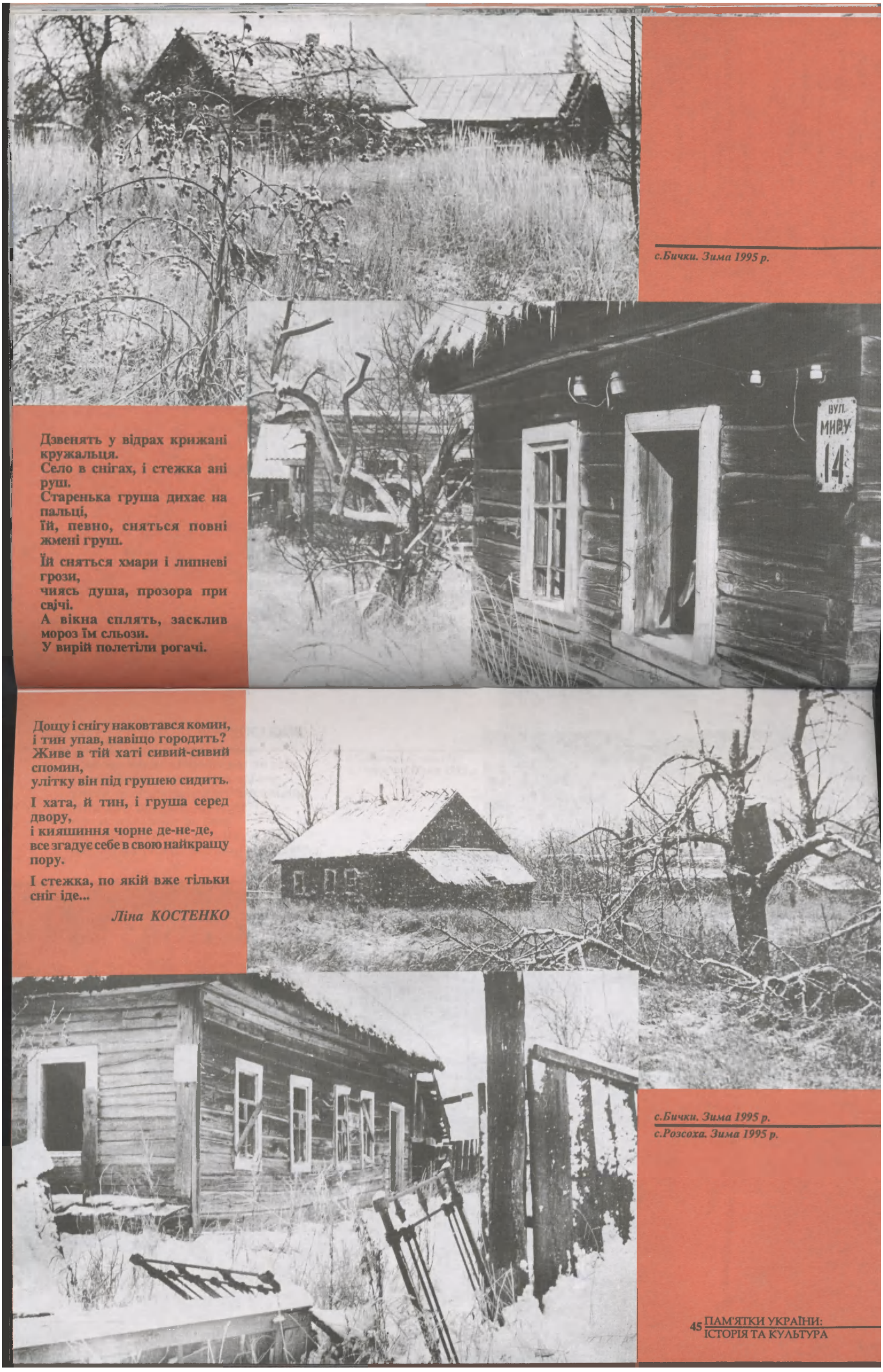

с.Бички. Зима 1995 р.

Дзвенять у відрах крижані кружальця.
Село в снігах, і стежка ані руш.
Старенька груша дихає на пальці,
їй, певно, сниться повні жмені груш.

Їй сняться хмари і липневі грози,
чиясь душа, прозора при свічі.
А вікна сплять, засклив мороз їм сльози.
У вирій полетіли рогачі.

Дощу і снігу наковтався комин,
і тин упав, навіщо городить?
Живе в тій хаті сивий-сивий спомин,
улітку він під грушею сидить.

І хата, й тин, і груша серед двору,
і кияшиння чорне де-не-де,
все згадує себе в свою найкращу пору.

І стежка, по якій вже тільки сніг іде...

Ліна КОСТЕНКО

с.Бички. Зима 1995 р.

с.Розсоха. Зима 1995 р.

с.Кошівка. Зима 1990 р.
с.Запілля. Весна 1995 р.

Так часом тяжко, що мені здається,
що серце в грудях вже не б'ється.
Що залишилась по мені
лиш тінь від мене на стіні.
І ця печаль, прискіплива, як слідчий.
І ця строфа, оголена, як відчай.
І дикий хміль, примерзлий до воріт.
І на криниці необбитий лід.

Ліна КОСТЕНКО

с.Іловниця. Осінь 1995 р.
с.Іловниця. Зима 1995 р.

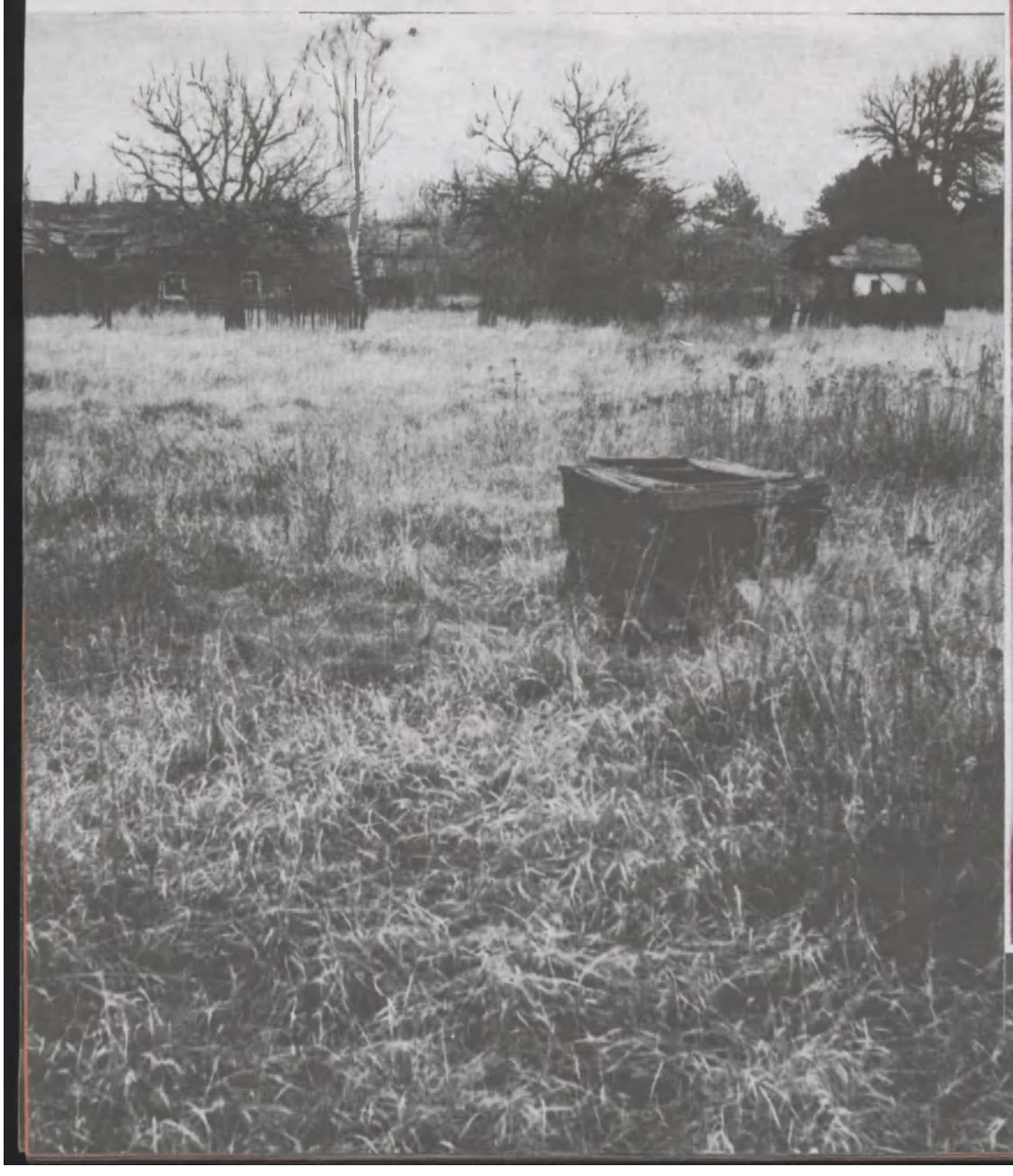

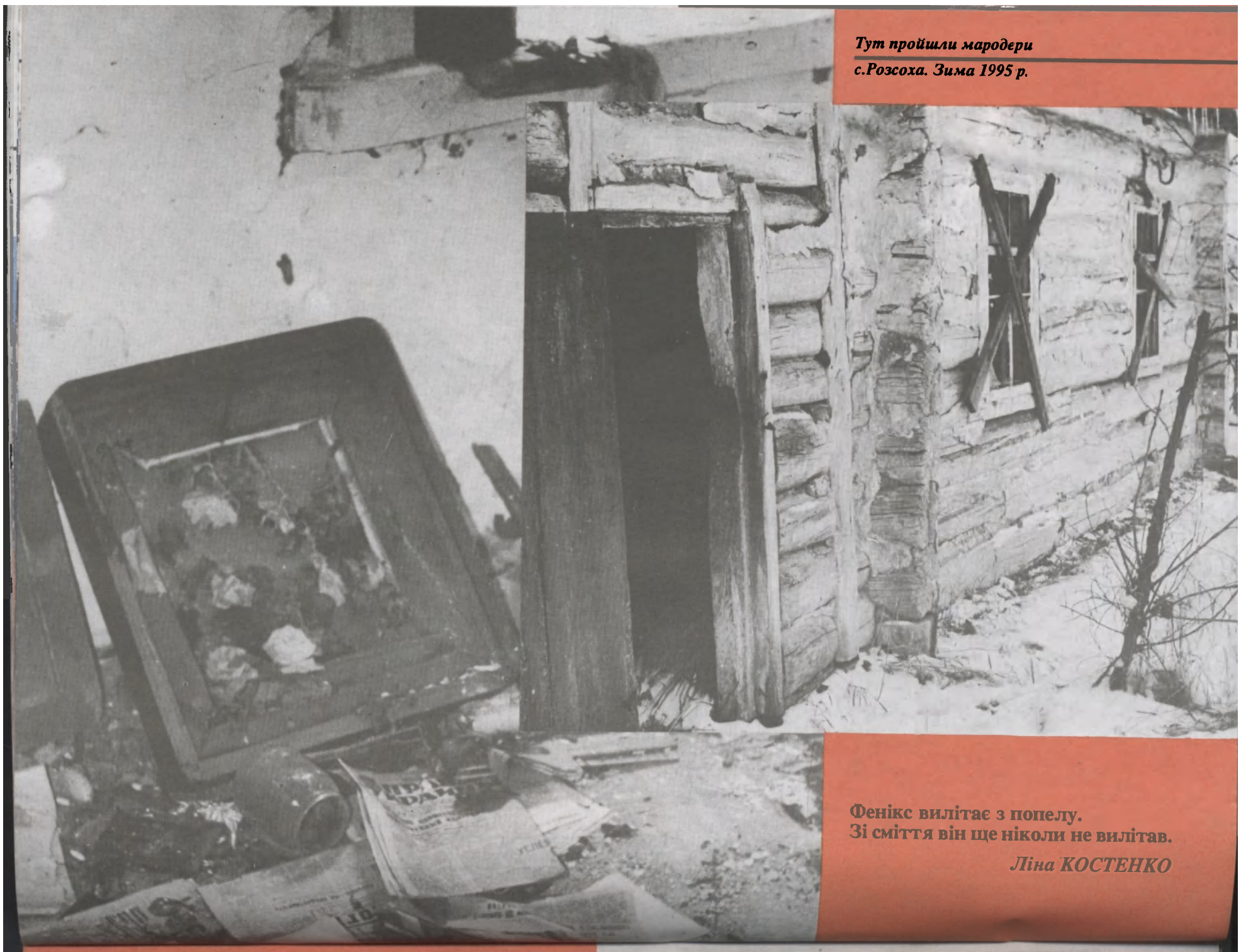

Тут пройшли мародери
с.Розсоха. Зима 1995 р.

Фенікс вилітає з попелу.
Зі сміття він ще ніколи не вилітав.

Ліна КОСТЕНКО

с. Товстий Ліс. Зима 1990 р.

с.Запілля. Зима 1995 р.
с.Іловниця. Зима 1995 р.

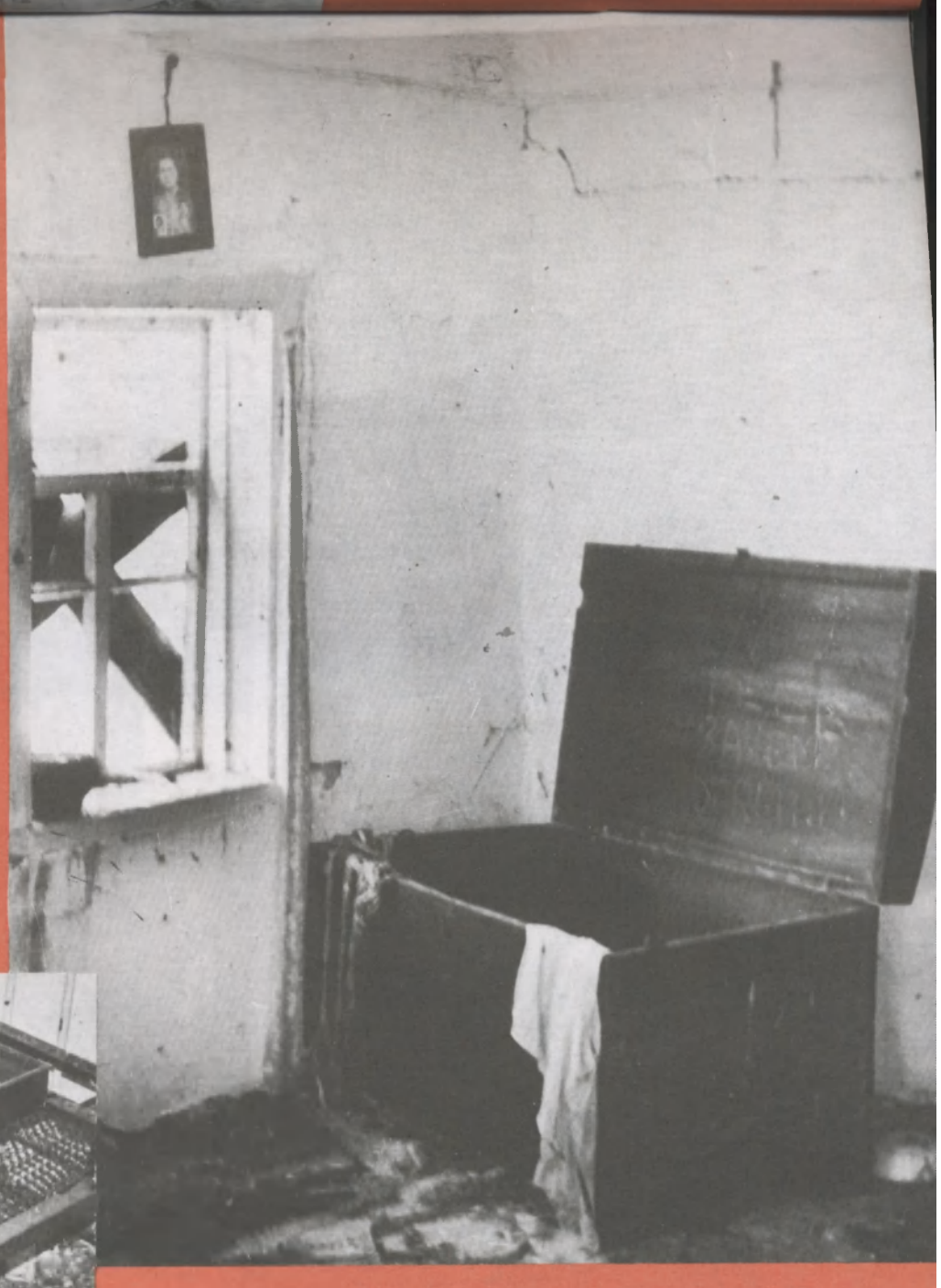

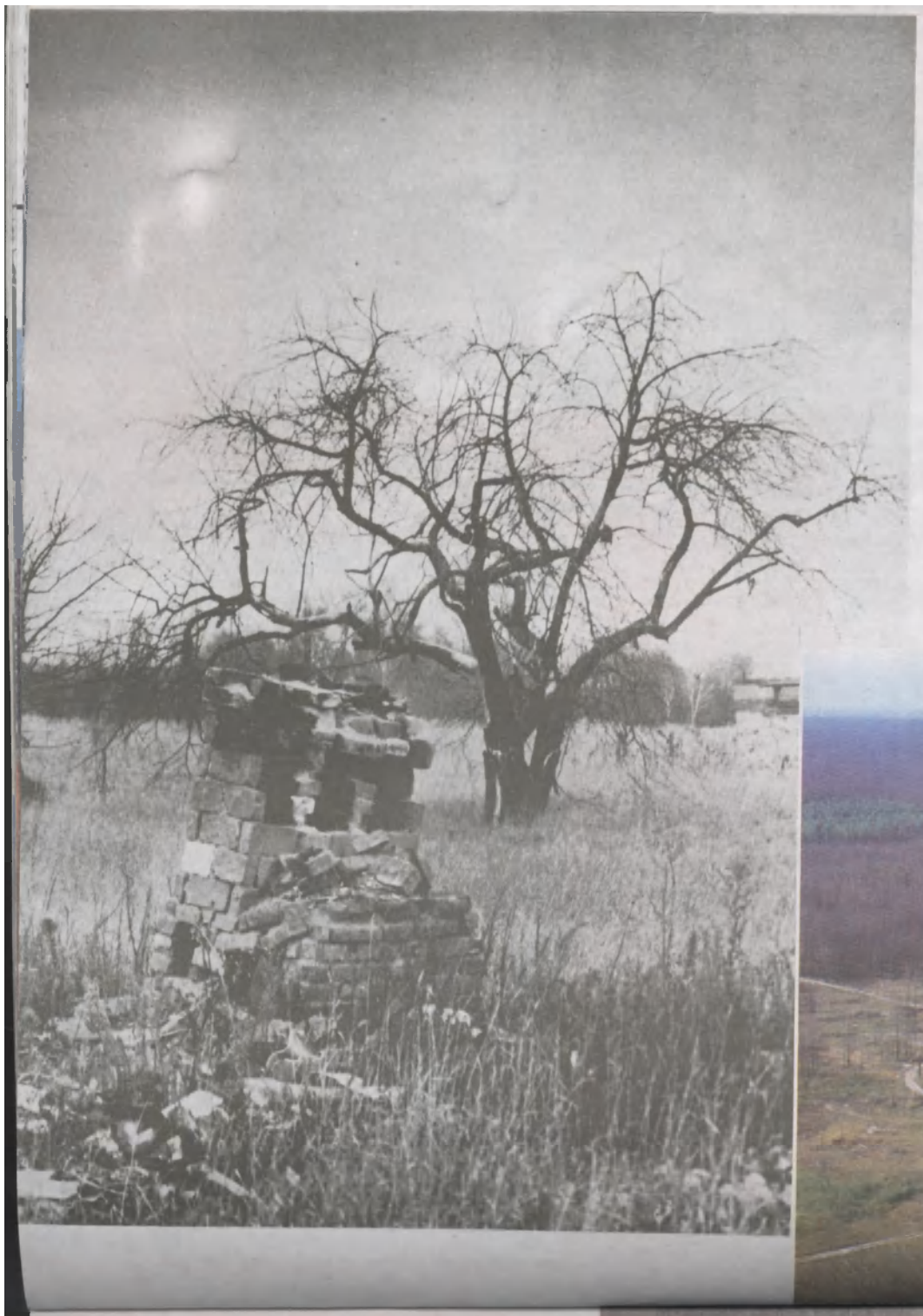

Горить чорнобильська земля...

с.Роз'їжджe. Осінь 1995 р.

с.Терехів. Літо 1986 р.

Біля с.Опачичів. Літо 1995 р.

Згорілий цвинтар у с.Роз'їжджому. Літо 1995 р.

Розробка горілого лісу біля с.Опачичів. Літо 1995 р.

Пожежники СП „Чорнобильліс". Літо 1995 р.

Вибір

с.Луб'янка. Весна 1995 р.
с.Конівка. Зима 1990 р.

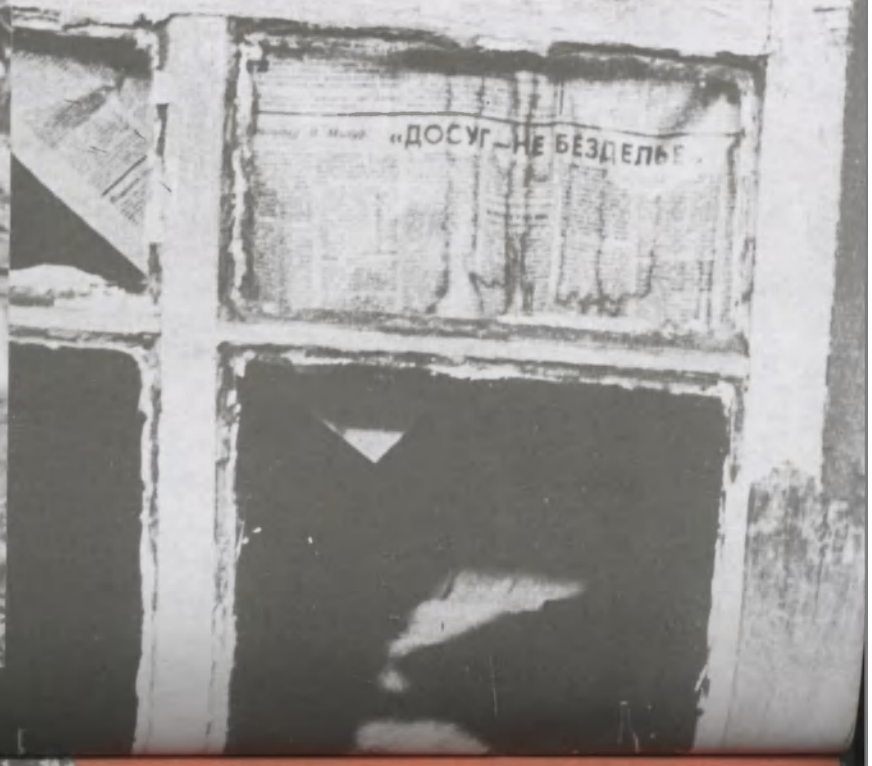

с.Розсоха. Осінь 1995 р.
с.Бички. Осінь 1995 р.

Та нічого. Тільки от що.
На пронизливих вітрах
облетіло наше листя,
облетіло його – страх!

Лиш одна є втіха в тому,
що під небом голубим
аж тепер вже видно, хто ми,
до самісіньких глибин.

Хто на що заповідався,
хто що зміг і що не зміг,
хто уліг яким спокусам,
хто ніяким не уліг.

Все вже чітко, без облуди.
Час ішов і проминав.
То були усе прелюди,
а тепер от-от фінал.

Ліна КОСТЕНКО

с.Купувате. Літо 1995 р. *с.Крива Гора. Весна 1995 р.*

с.Крива Гора. Весна 1995 р.

Чуєш, роде мій, мій ріднесенький,
хоч би вийшов хто хоч однесенький!

Що ж це двері всі позамикані?
Чи приїхали ж ми некликані?

Ой ти роде мій, роде, родоньку!
Чом бур'ян пішов по городоньку?

Роботящий мій з діда-прадіда!
Двір занедбаний, Боже праведний!

Ліна КОСТЕНКО

с.Крива Гора. Літо 1995 р.

с.Крива Гора. Весна 1995 р.

с.Іловниця. Зима 1994 р. *с.Розсоха. Літо 1995 р.*

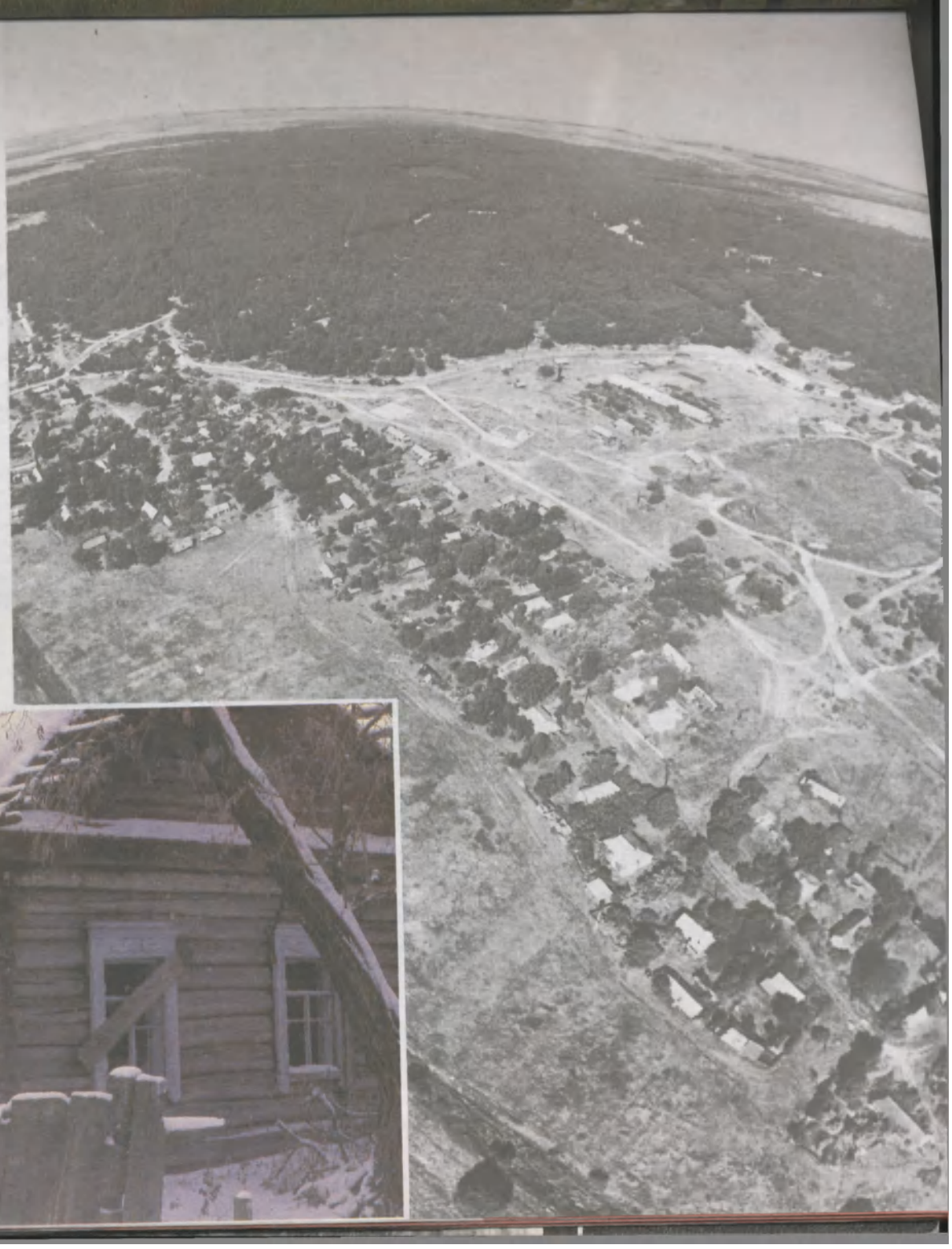

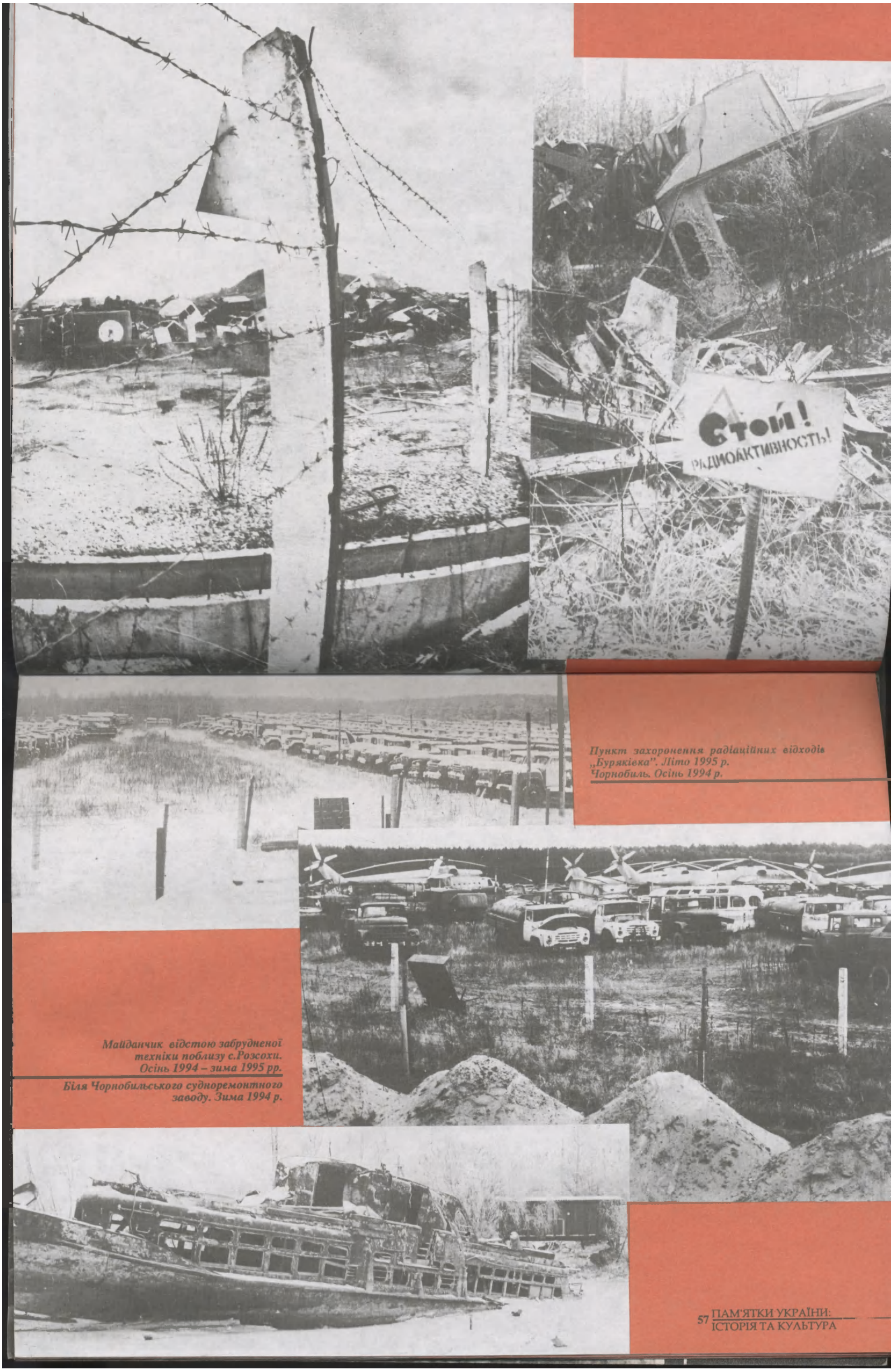

Пункт захоронення радіаційних відходів „Буряківка". Літо 1995 р.
Чорнобиль. Осінь 1994 р.

Майданчик відстою забрудненої техніки поблизу с.Розсохи. Осінь 1994 – зима 1995 рр.

Біля Чорнобильського судноремонтного заводу. Зима 1994 р.

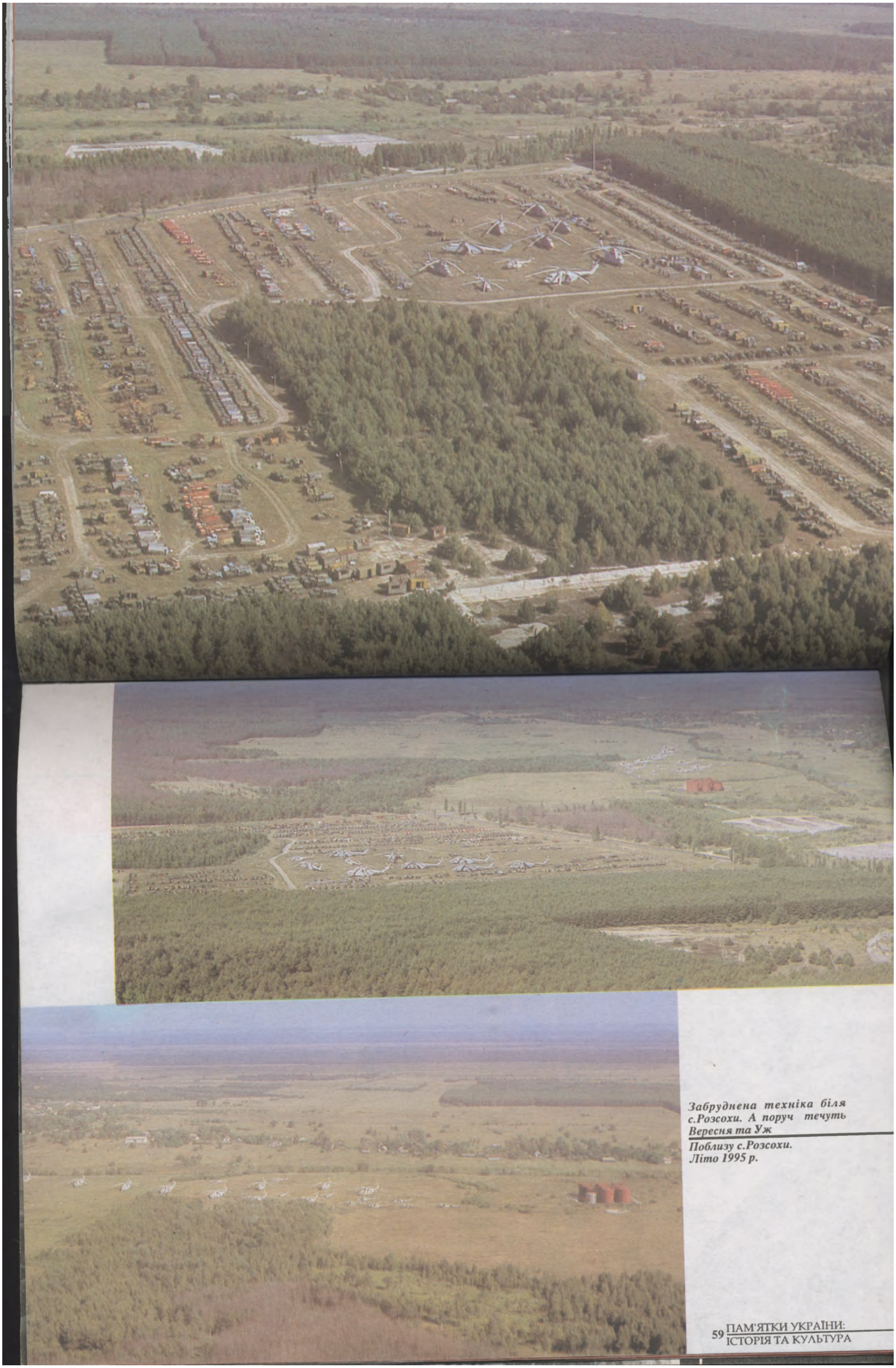

Забруднена техніка біля с.Розсохи. А поруч течуть Вересня та Уж

Поблизу с.Розсохи.
Літо 1995 р.

Чорнобиль

Біля кожного поселення залишились кладовища з 30-ти кілометрової зони відчуження виселено два міста й 74 села

с. Іловниця. Зима 1995 р.
с.Річиця. Весна 1995 р.

Кладовище старовірів. с.Замошня. Осінь 1995 р. с.Річиця. Весна 1995 р.

с.Розсоха. Зима 1995 р.

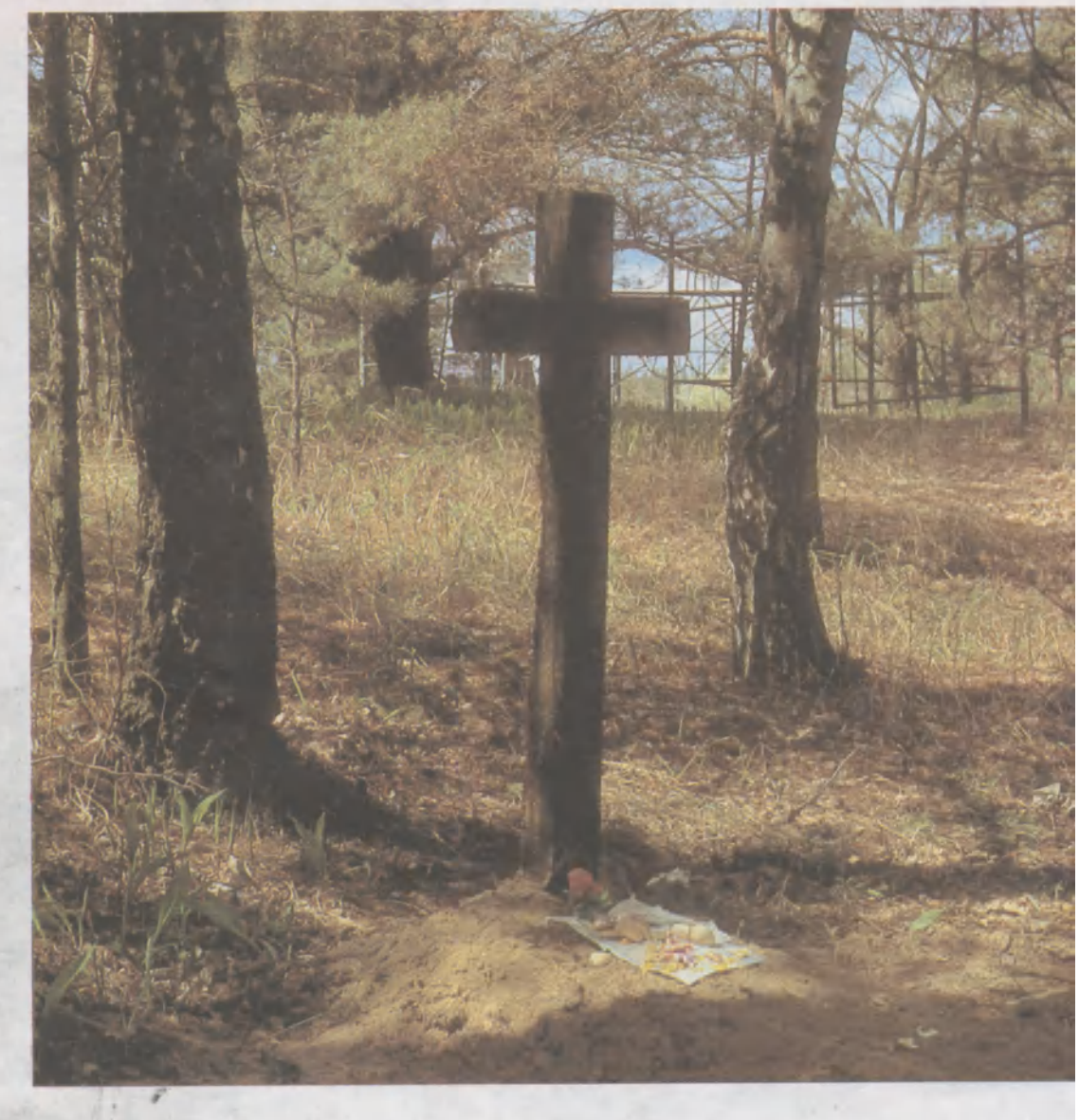

Щороку 9 травня виселенцям дозволено відвідати покинуті села, побувати на могилках...

с.Іловниця. Весна 1995 р.
с.Запілля. Зима 1995 р.

с.Крива Гора. Весна 1995 р.

с. Замошня. Осінь 1994 р.

с.Крива Гора. Весна 1995 р.

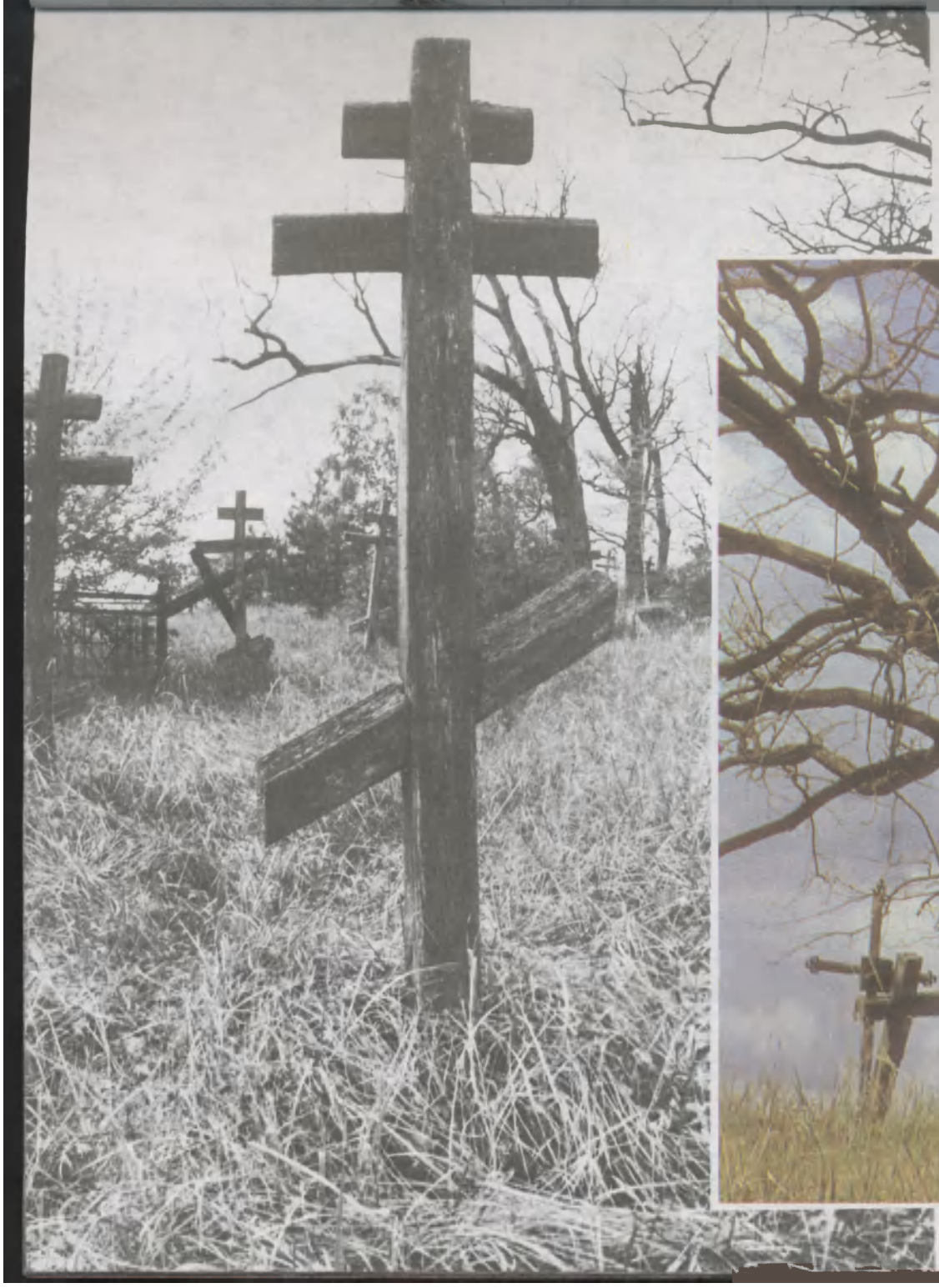

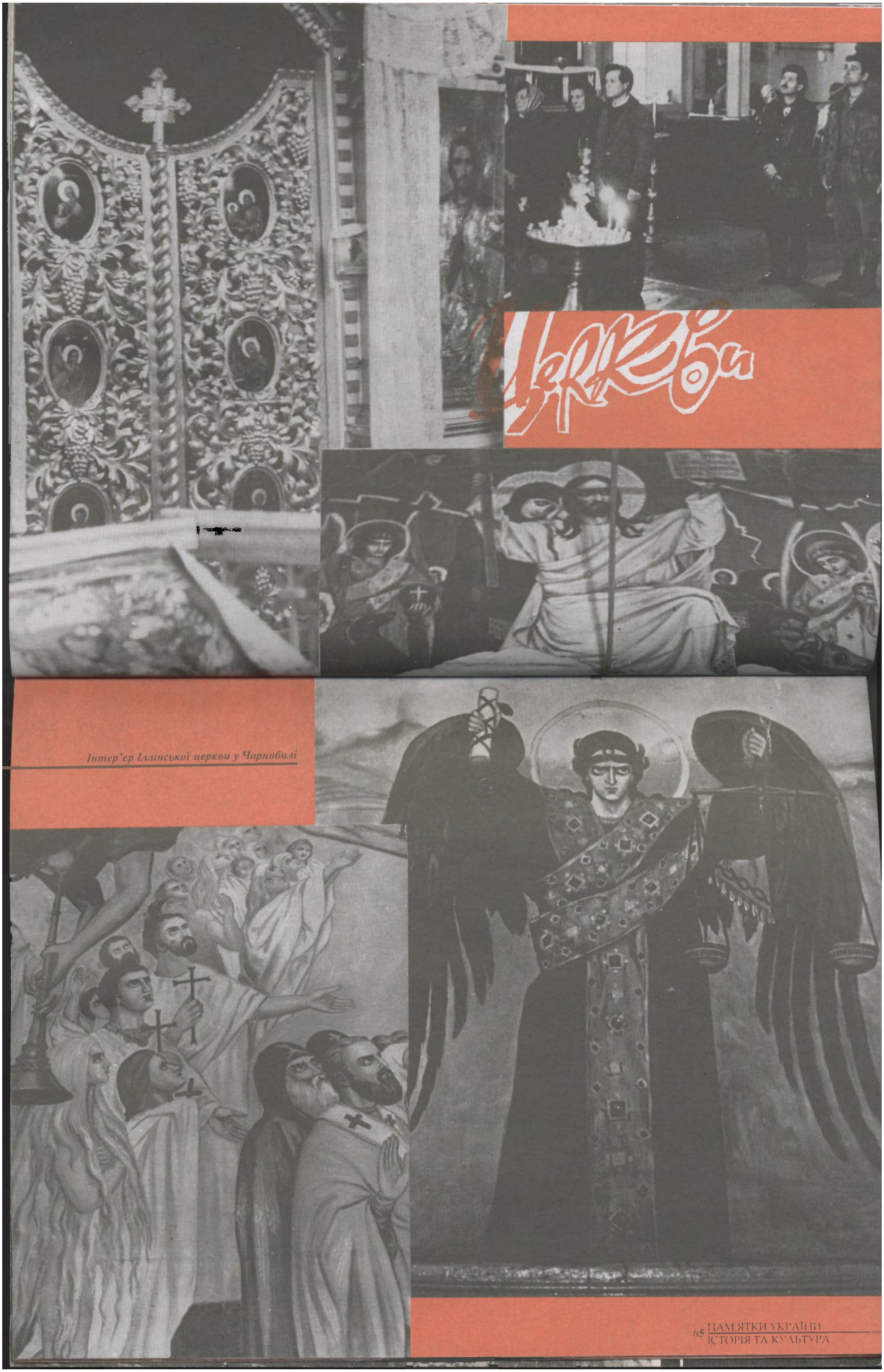

Церква

Інтер'єр Іллінської церкви у Чорнобилі

Іллінська церква у Чорнобилі

Воскресенську церкву 1778 р. в с. Товстому Лісі пограбовано. Відтак люди, приїжджаючи до рідних могил, взялися за опорядження храму

Відеооператор історико-культурної експедиції Мінчорнобиля України Микола Семиног та Ліна Костенко біля Воскресенської церкви

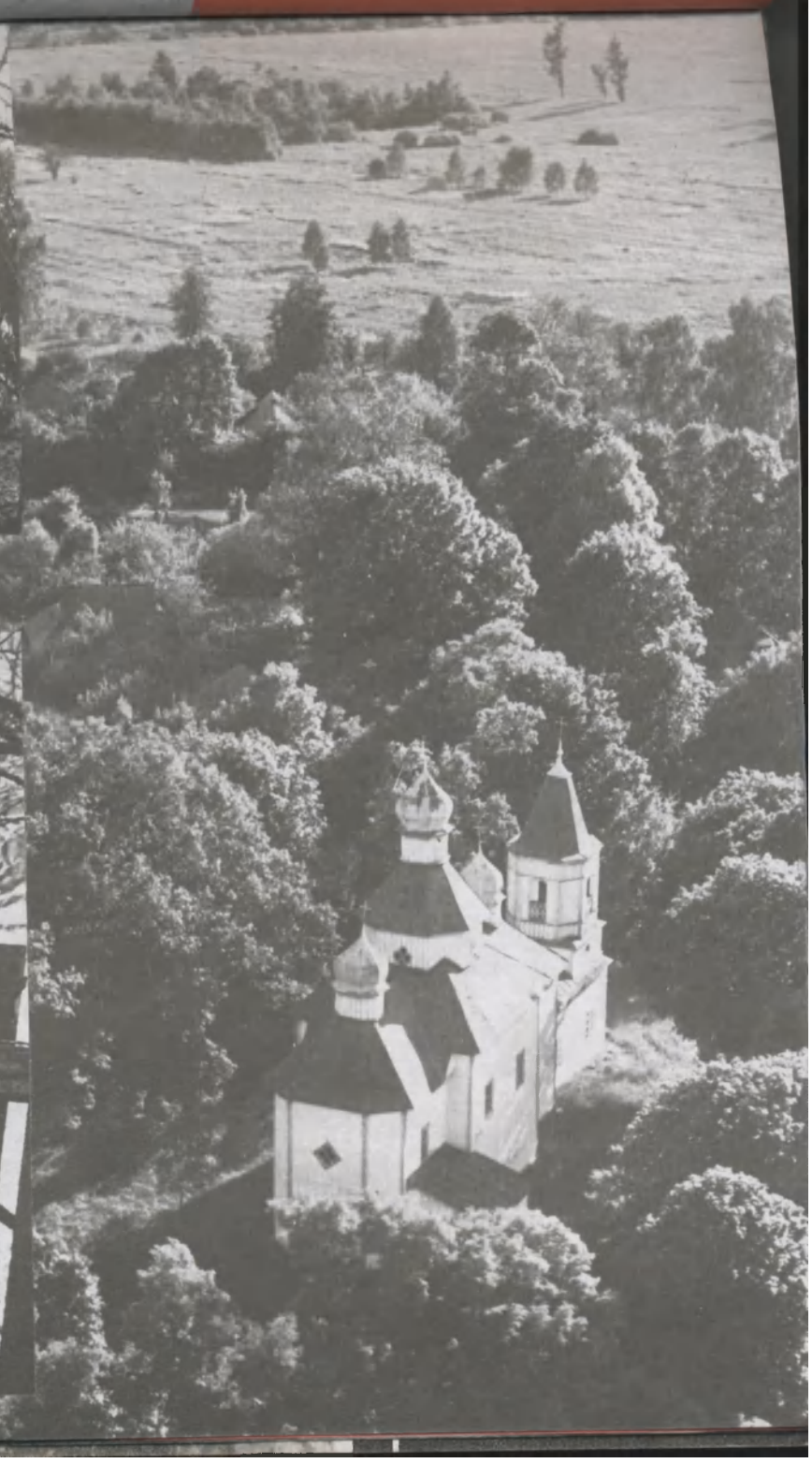

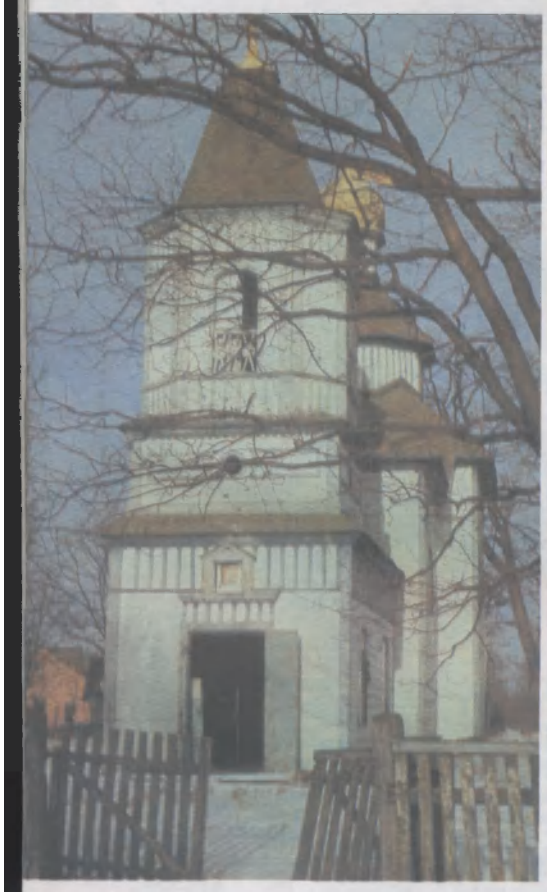

У с.Товстому Лісі. Весна 1995 р.

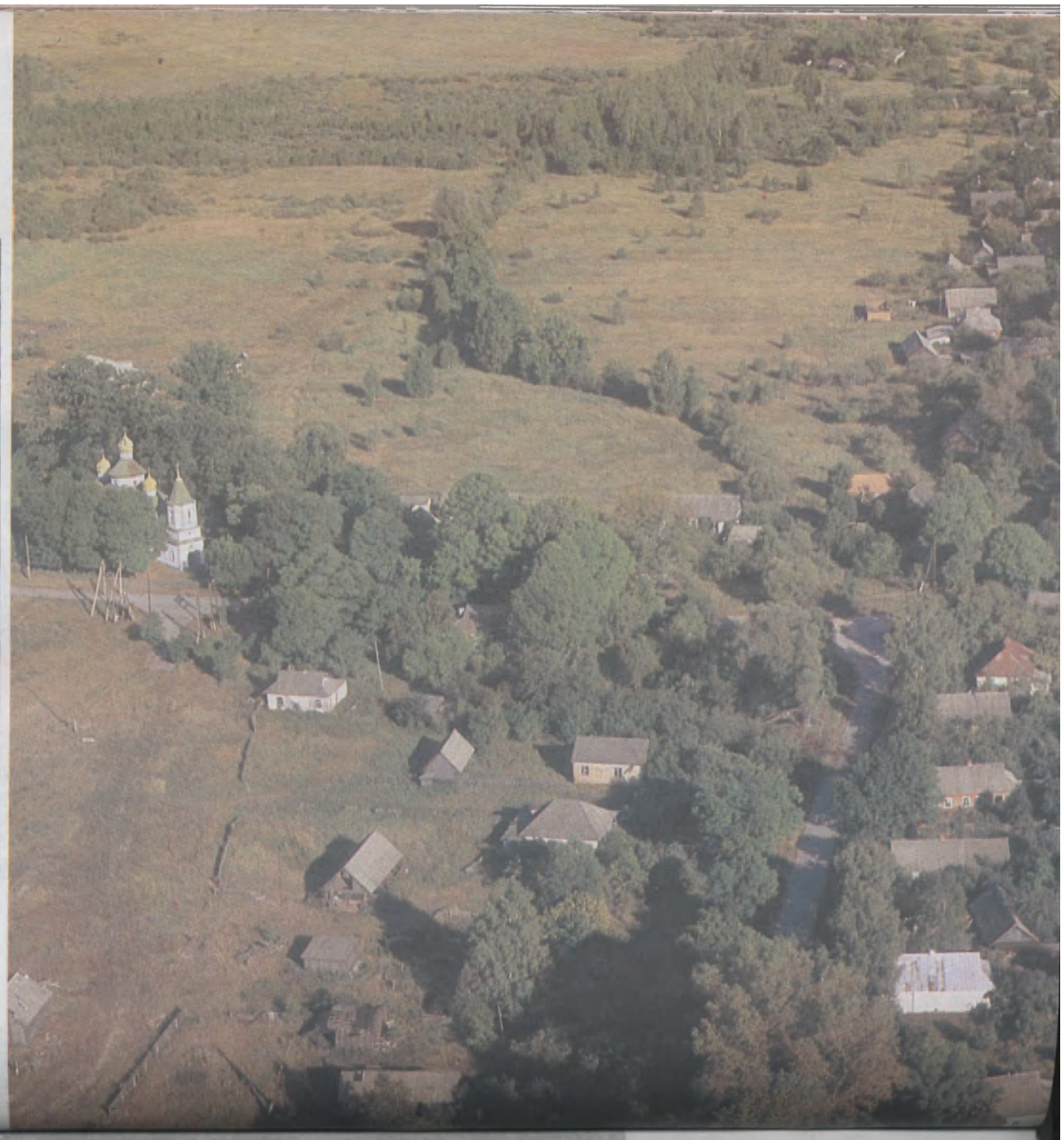

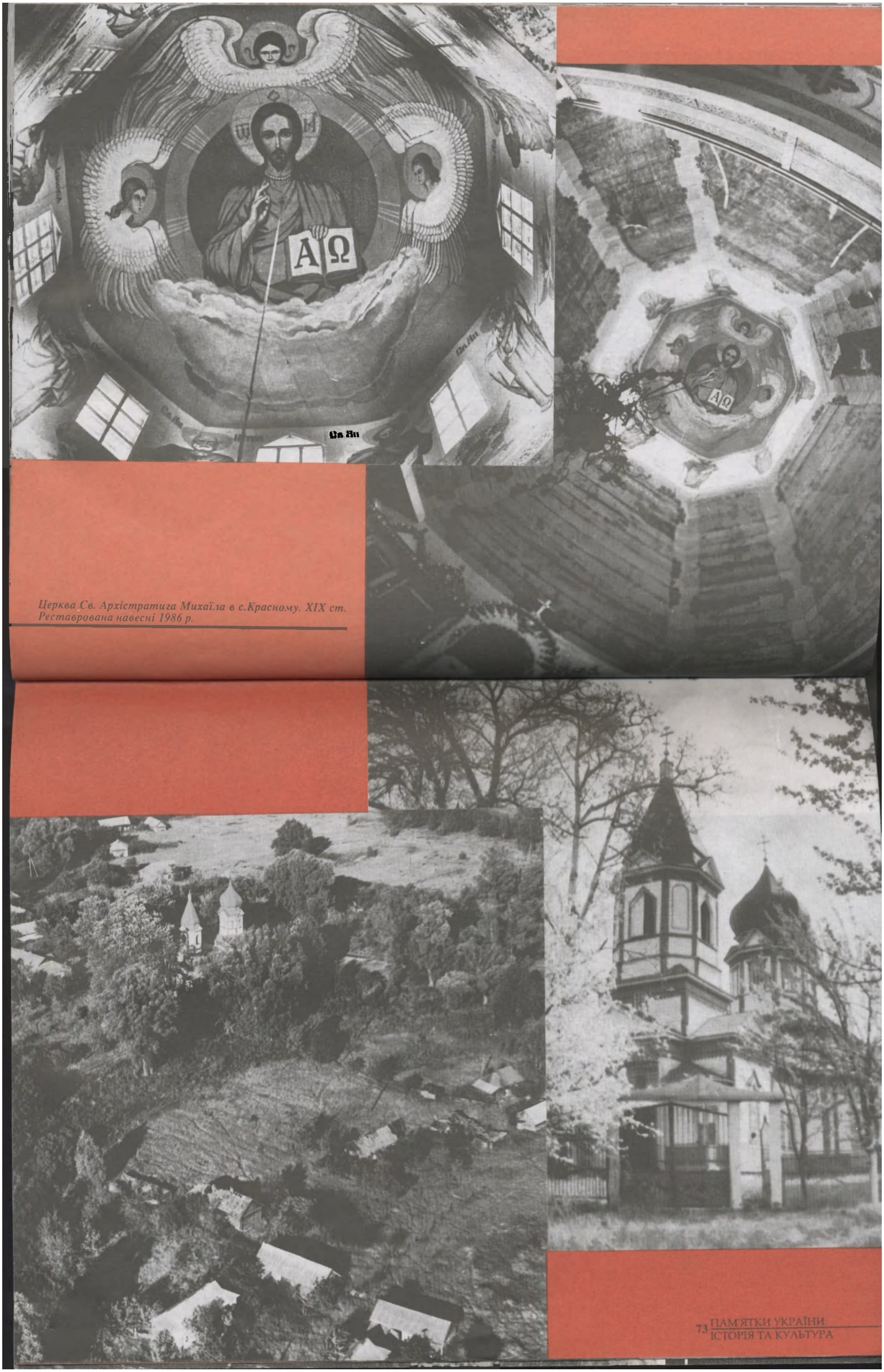

Церква Св. Архістратига Михаїла в с.Красному. XIX ст. Реставрована навесні 1986 р.

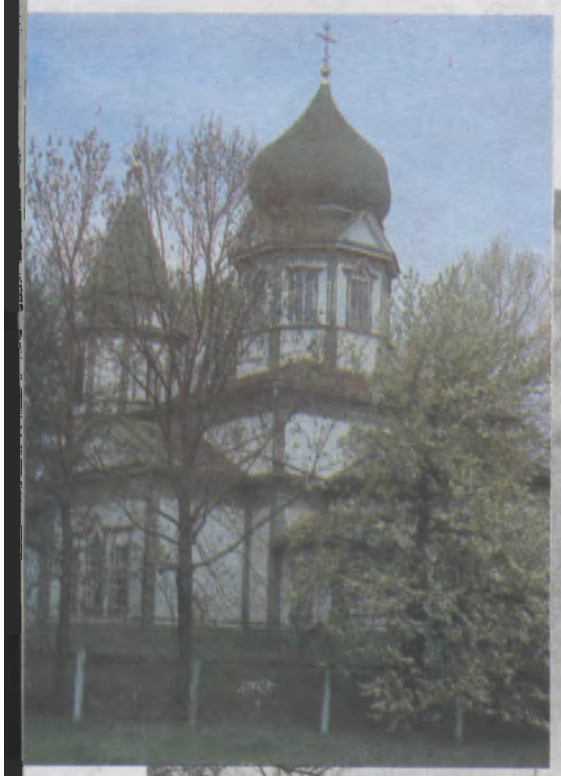

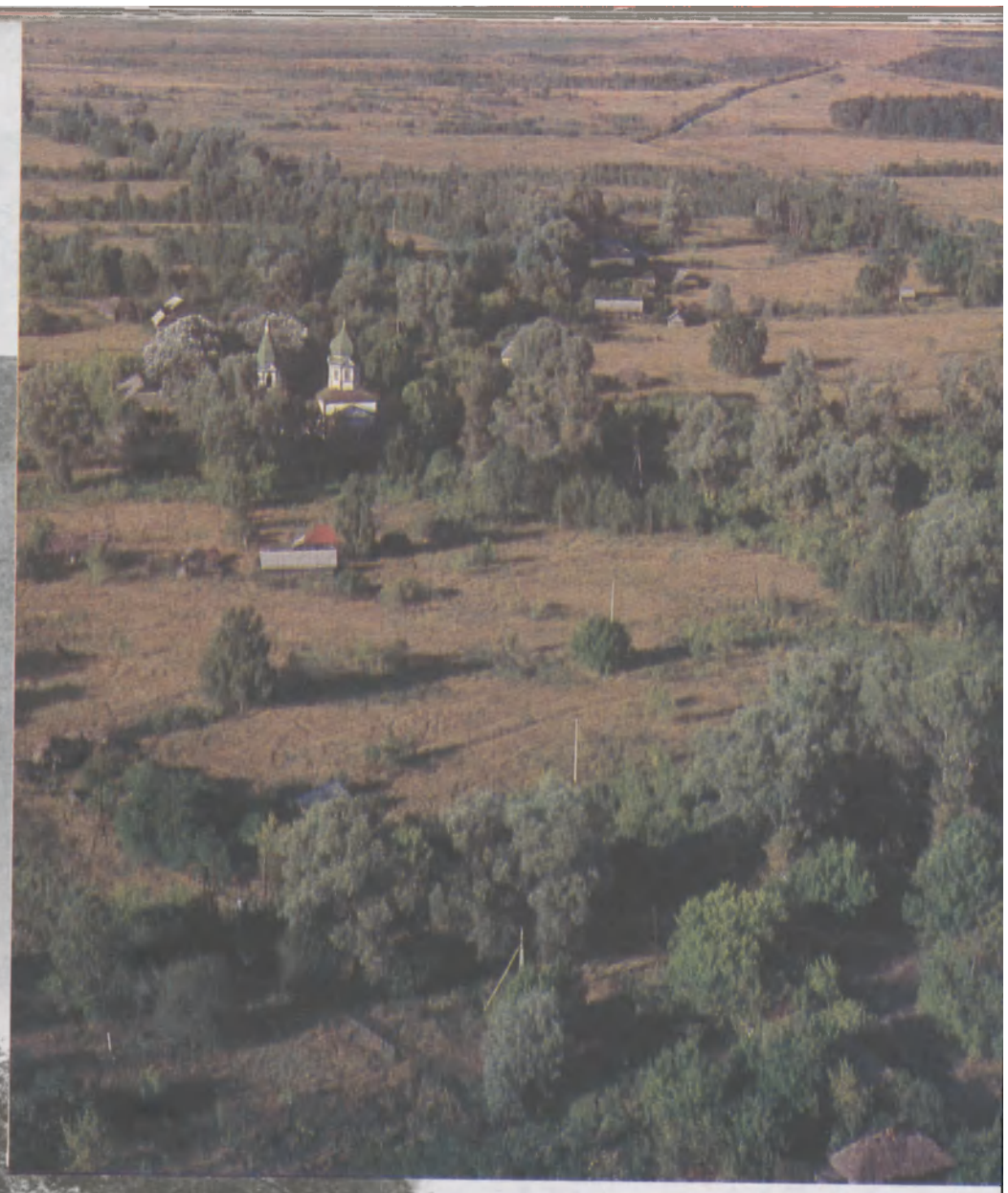

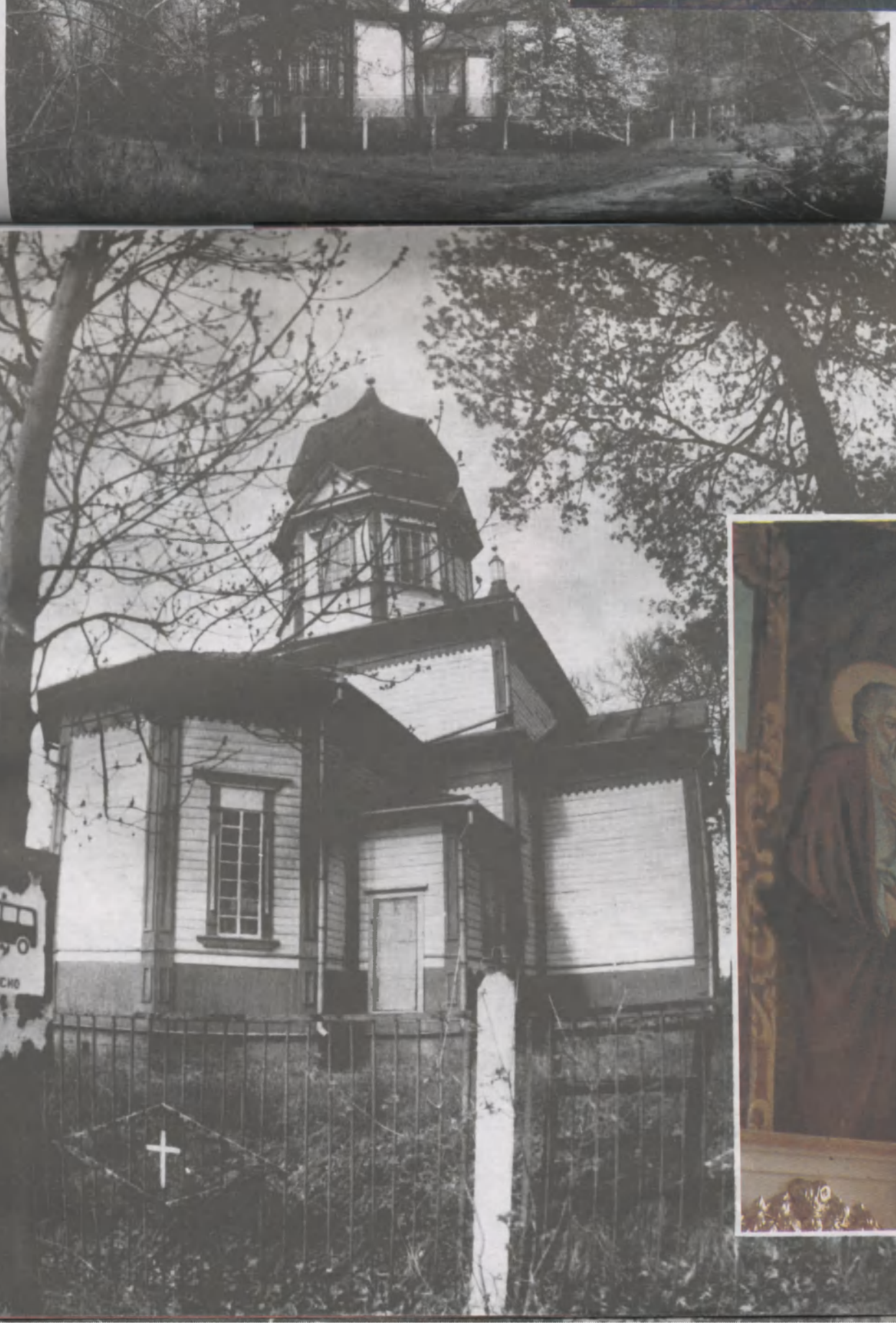

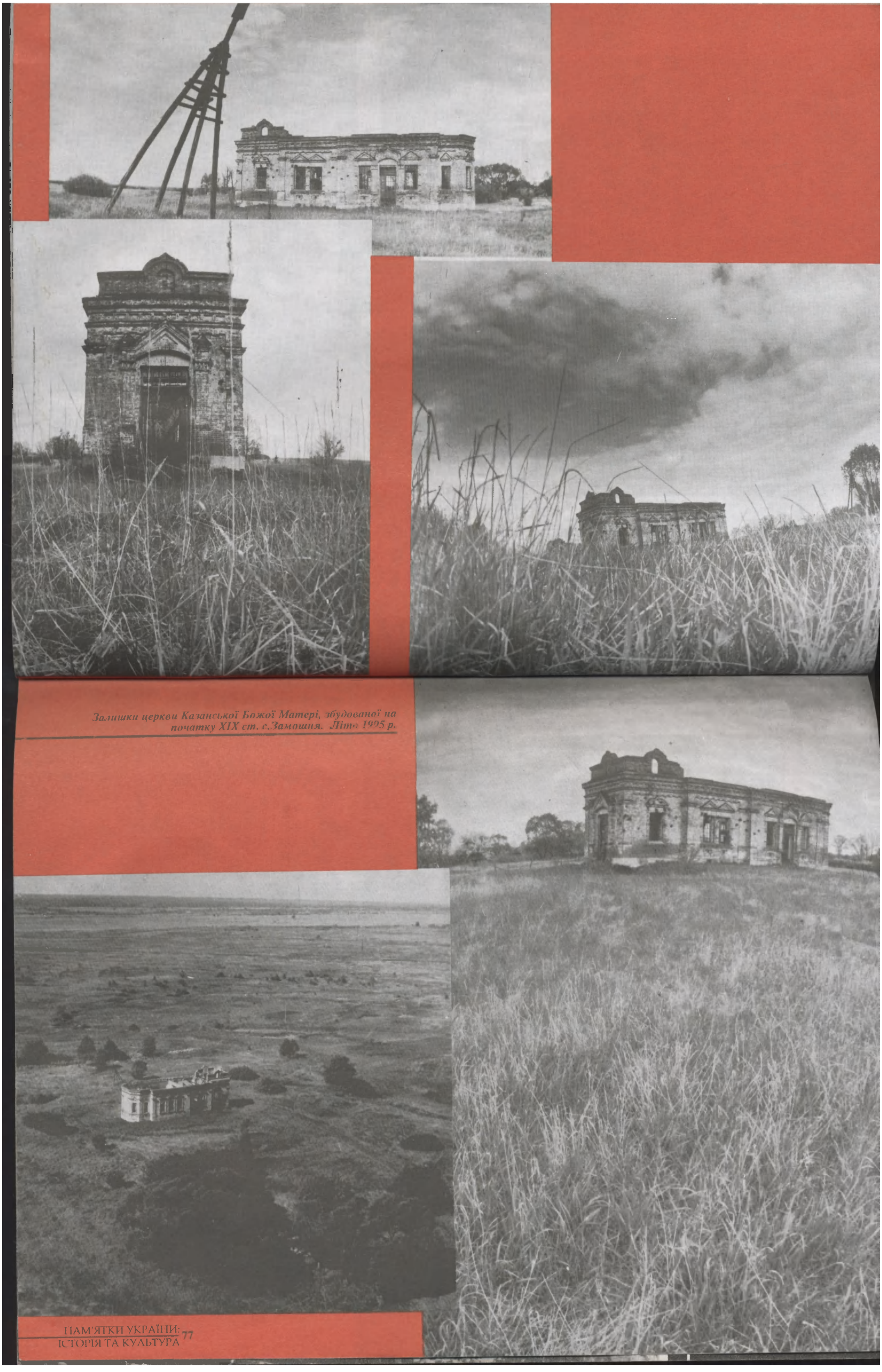

Залишки церкви Казанської Божої Матері, збудованої на початку XIX ст. с.Замошня. Літо 1995 р.

Мітинг-реквієм до 5-ї річниці Чорнобильської катастрофи. Київ, 1991 р.